

नयाँ नेपाल निम्ति नयाँ विचार र नयाँ नेतृत्व
संविधानसभा निर्वाचनका लागि नेकपा (माओवादी) को

प्रतिवद्धता-पत्र

आदरणीय नेपाली दिदीबहिनी तथा दाजुभाइहरू,

भ्रण्डै साठी वर्षदेखिको तपाईं हाम्रो सपना पूरा हुँदैछ। हामीले नयाँ इतिहास निर्माण गर्दै छौं। हजारौं वर्षदेखिको पुरानो नेपाली इतिहासले कोल्टे फेर्दैछ। सामन्तवाद र राजतन्त्रको कालो युग समाप्त हुँदैछ। हामी पुँजीवादी लोकतन्त्र र गणतन्त्रको नयाँ युगमा प्रवेश गर्दैछौं। हामी छिट्टै यो युगीन परिवर्तनको लिखत तयार गर्ने संविधानसभाको निर्वाचनमा जाँदैछौं। नेपाली जनतामा निहीत सार्वभौम एवम् राजकीय सत्ताको उच्चतम अभ्यास गर्दै नेपाली इतिहासमा पहिलो पटक हामी आफ्नो भाग्यरेखा आफैँ कोर्न र आफ्नो संविधान आफैँ लेख्न संविधानसभाको निर्वाचनको संघारमा छौं। यो महान् तथा ऐतिहासिक अवसरमा संविधानसभा र गणतन्त्रको निम्ति करिब ६ दशकदेखि सङ्घर्ष गर्दै आइरहनुभएका तपाईंहरू सबैलाई हामी हार्दिक अभिनन्दन गर्दछौं र बधाइ तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं।

सर्वप्रथम, यस पुनीत अवसरमा हामी सामन्तवाद, साम्राज्यवाद र राजतन्त्रका विरुद्ध लड्दा-लड्दै आफ्नो अमूल्य जीवन बलिदान गर्नुहुने सम्पूर्ण ज्ञात-अज्ञात सहिदहरूको स्मरण गर्दै वहाँहरूप्रति उच्च सम्मान प्रकट गर्दछौं। यस सिलसिलामा हामी सामन्तवाद विरुद्ध पहिलो विद्रोहको भन्डा उठाउने लखन थापामगर र साथीहरू, १९९७ सालका सहिद गङ्गालाल श्रेष्ठ र साथीहरू र २००७ सालका आन्दोलनका योद्धाहरूको सम्झना गर्दछौं। हामी भीमदत्त पन्त र सहयोद्धाहरूको सम्मान गर्दछौं र पञ्चायती निरङ्कुशकालका भापा आन्दोलनदेखि ऋषि देवकोटा 'आजाद' हुँदै २०४६/४७ को आन्दोलनका सहिदहरूको

स्मरण गर्दछौं । यस क्रममा शहादत र बलिदानको परम्परालाई नेपाली इतिहासको उत्कर्षमा पुऱ्याउने नेकपा(माओवादी) को नेतृत्वमा सञ्चालित महान् जनयुद्ध तयारीकालका रामवृक्ष यादव र जनयुद्धका प्रथम सहिद दिलबहादुर रम्तेलगायतका दशौं हजार महान् सहिदहरू, हजारौं बेपत्ताहरू र घाइतेहरूको हामी विशेष सम्मान गर्दछौं । खासगरी ऐतिहासिक जनयुद्ध र त्यसको जगमा सम्पन्न पछिल्लो जनआन्दोलनका महान् सहिदहरूको बलिदानविना अहिलेको राजनीतिक परिवर्तन सम्भव थिएन भन्ने तथ्यलाई हामी सम्झना गरिरहनेछौं र इतिहासले युगयुगसम्म स्मरण गरिरहनेछ ।

संविधानसभा निर्वाचनमार्फत् यो युगीन परिवर्तनलाई संस्थागत गर्ने ऐतिहासिक अवसरमा नयाँ नेपाल निर्माणको महाभियानमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेको पार्टी नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) को तर्फबाट हामी आफ्ना केही महत्वपूर्ण प्रतिवद्धताहरू सार्वजनिक गर्न चाहन्छौं । संविधानसभाको निम्ति अग्रणी भूमिका निर्वाह गरी सबभन्दा बढी बलिदान गरेको राजनीतिक शक्तिको नाताले संविधानसभा निर्वाचनमार्फत् नयाँ लोकतान्त्रिक र समुन्नत नेपाल निर्माण गर्ने कार्ययोजना प्रस्तुत गर्नु हामी आफ्नो थप दायित्व ठान्दछौं । नयाँ नेपालको निम्ति नयाँ विचार र नयाँ नेतृत्वको प्रस्ताव हामी हाम्रा आदरणीय मतदातासमक्ष प्रस्तुत गर्न चाहन्छौं ।

I. लोकतान्त्रिक आन्दोलन र संविधानसभा : इतिहासले के भन्छ ?

सबभन्दा पहिले वर्तमानको यथार्थलाई बुझ्न र भविष्यको मार्गचित्र ठीकसँग कोर्न हामीले विगतको इतिहासलाई राम्ररी केलाउनुपर्छ ।

१.०. पुरानो नेपालका दुई ठूला पहाड : सामन्तवाद र साम्राज्यवाद

नयाँ नेपाल निर्माण गर्न हामीले पुरानो नेपालको सही चिरफार गर्नुपर्छ । आखिर हामी नेपाली विश्वका सबभन्दा गरिव, पछ्यौटे, परनिर्भर किन र कसरी भयौं ? किन हाम्रा युवायुवतीहरू देशभित्र रोजगारी नपाएर लाखौंको सङ्ख्यामा विदेशतिर भौतारिन बाध्य छन् ? किन अहिले पनि हाम्रो दुई तिहाइ श्रमशक्ति कृषिक्षेत्रमा अल्झिएको छ र सयमा पचासी जना गाउँमा बस्छन् ? किन हाम्रो औसत आर्थिक वृद्धिदर जनसङ्ख्या वृद्धिदरभन्दा माथि उठ्न सकिरहेको छैन ? किन हाम्रो टाउकोमाथि विदेशी ऋणको भार प्रति वर्ष थपिंदो छ तर हाम्रो गरिबी, बेरोजगारी, पछ्यौटेपन, असमानता र परनिर्भरता जहाँको तही छ ?

के हाम्रो स्थिति सधैं यस्तै थियो ? के हामीलाई प्रकृतिले नै ठगेको हुनाले हाम्रो यस्तो बेहाल भएको हो ?

विल्कुल होइन । प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले हामी विश्वका सबभन्दा धनी देशमध्येमा गनिन्छौं । जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी र मुख्यतः जनशक्तिमा हामी असाध्यै धनी छौं । तिनको सही उपयोग हुनसक्ने हो भने हामीले छोटो अवधिमा नै चामत्कारिक विकास गर्न सक्दछौं । खासगरी हाम्रो हिमाल, पहाड र तराईको अद्भुत भौगोलिक, जैविक र पर्यावरणीय विविधतालाई विकसित विज्ञान र प्रविधिको सही संयोजनमार्फत् एकीकृत विकास गर्ने हो भने हामी विश्वकै सम्पन्नतम देश बन्न सक्छौं ।

त्यसरी नै इतिहासमा सधैं हाम्रो स्थान विकासको पुछारमा थिएन भन्ने कुरा नेपाल र समकालीन विश्वको तुलनात्मक अध्ययनबाट पुष्टि हुन्छ । दुई अढाइसय वर्ष पहिलेसम्म अर्थात् नेपालमा अङ्ग्रेजसँग सुगौली-सन्धी भएको बेला र युरोपमा औद्योगिक क्रान्ति भएको बेलासम्म नेपाल र विश्वका अन्य देशको विकासको स्तर खासै फरक थिएन । तर विगत दुईसय वर्षमा त्यतिबेला भण्डै हाम्रै हाराहारीको अवस्थामा रहेका युरोप, अमेरिका, रुस, जापान, चीनलगायतका देशहरू आज विकासको चुचुरोतिर लम्कदै छन् भने हामी मध्ययुगीन पछ्यौटेपनमा नै थिचिरहेका छौं ।

आखिर यस्तो किन र कसरी भयो ? स्पष्ट छ-आन्तरिक आर्थिक-सामाजिक व्यवस्था र राज्यप्रणाली तथा वैदेशिक सम्बन्धमा रहेको विसङ्गतिको कारणले नै यस्तो भएको हो । खासगरी विगत दुई अढाइसय वर्षदेखि निरन्तर रूपमा नेपाली समाज

समस्याका दुई ठूला पहाडले थिचिएको हुनाले यो स्थिति उत्पन्न भएको हो । पहिलो पहाड आन्तरिक रूपमा राजतन्त्रको नेतृत्वमा खडा भएको आर्य-खस उच्च जातीय अहङ्कारवादमा आधारित एकात्मक राज्यसत्ता र सामन्तवादी उत्पादन प्रणाली हो । यसैको कारणले समाजमा यति विकराल वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक, भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिक शोषण तथा उत्पीडनको जालो तयार भएको छ कि त्यसले समग्र सामाजिक अग्रगमनको बाटो छेकिरहेको छ ।

फलस्वरूप आज बहुसङ्ख्यक श्रमजीवी किसान, मजदुर र बेरोजगार युवाहरू चरम गरिबी, भोक, रोग, अशिक्षा र चौतर्फी उत्पीडनबाट ग्रसित छन् । युगौंदेखि बसोबास गर्दै आइरहेका मधेसी, जनजाति र भाषिक समुदायहरू एकात्मक राज्यको चरम जातीय र भाषिक उत्पीडनमा छन् । आधा आकाश आधा धर्ती ओगट्ने महिलाहरू पितृसत्तात्मक शोषणको जाँतोमुनि पिसिँदै आएका छन् । पहाड र मधेसका दलितहरू मनुवादी छुवाछुत प्रथाबाट आक्रान्त छन् । मुख्यतः मधेस र देशैभर छरिएर रहेका मुस्लिमहरू हिन्दू धार्मिक अहङ्कारवादबाट पीडित छन् । कर्णाली, सेती-महाकाली र हिमाली भेगमा बसोबास गर्नेहरू चरम क्षेत्रीय उत्पीडनका शिकार बनेका छन् । गाउँमा बसोबास गर्ने बहुसङ्ख्यक जनता विजुली, पानी, बाटोघाटो, शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता सबै आधुनिक सेवासुविधाबाट बञ्चित भएर मध्ययुगीन अवस्थामा बाँच्न बाध्य छन् ।

नेपाल र नेपाली जनतालाई थिच्ने दोस्रो पहाड वैदेशिक साम्राज्यवादी शोषण-उत्पीडन हो । सुगौली-सन्धीदेखि यता नेपाललाई अर्ध-औपनिवेशिक साङ्गोमा बाँधिराख्ने असमान सन्धी-सम्झौताहरू भन्नु थपिँदै गैरहेका छन् । विस्तारवादका रूपमा व्यक्त हुने वैदेशिक हस्तक्षेप र उत्पीडनको यो प्रक्रियामा भारतीय एकाधिकार पुँजीवाद हाम्रा लागि प्रमुख बाधक र समस्या रहँदै आएको छ । एकातिर नेपालका प्राकृतिक साधनस्रोत र आर्थिक सम्पदामाथि विदेशीहरूको एकाधिकार कायम हुने कार्य भइरहेको छ भने अर्कोतिर नेपालीहरूको थाप्लोमा ऋणको भार थपिँदै छ र वैदेशिक व्यापार घाटा चुलिँदै गैरहेछ । यो पराधीनता र परनिर्भरताको दुष्चक्रको परिणामस्वरूप देशका उद्योगधन्दाहरू चौपट भएका छन् । देशभित्र उत्पादनशील रोजगारीको अभावमा वर्षेनी लाखौं युवाहरू विदेशिन बाध्य छन् । बौद्धिक पलायनको क्रम डरलाग्दोसँग बढ्दो छ । देशमा कमिसनतन्त्र र भ्रष्टाचारको जालो मौलाउँदै गएको छ । त्यसैको आडमा फस्टाएको सानो भुइँफुट्टा वर्ग अर्थात् दलाल तथा नोकरशाही पुँजीपतिवर्गले देशको शासनसत्ता र अर्थतन्त्रमाथि हालीमुहाली गर्दै गैरहेको छ ।

सामन्तवाद र साम्राज्यवाद रूपी नेपालको अग्रगमनका अवरोधक यी दुई ठूला पहाडलाई पन्छाएर सबै वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक, धार्मिक, सांस्कृतिक उत्पीडनलाई अन्त्य गरी राज्यको जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक ढाँचामा रूपान्तरण गर्नु लोकतान्त्रिक आन्दोलनको तत्कालीन प्रमुख कार्यभार हो । साथै राष्ट्रियता र गणतन्त्र नेपाली लोकतान्त्रिक आन्दोलनका दुई अविभाज्य पहलु हुन् र यी दुईमध्ये एकलाई उपेक्षा गरेर देशमा विद्यमान समस्याको दिगो समाधान सम्भव छैन भन्ने हाम्रो कटु यथार्थ हो ।

२.०. लोकतान्त्रिक आन्दोलन : जनयुद्ध र जनआन्दोलनको संयोजन

राजतन्त्रात्मक सामन्ती निरङ्कुश राज्यसत्ताका विरुद्ध नेपाली जनताले विगत साठी वर्षदेखि निरन्तर सङ्घर्ष गर्दै आइरहेका छन् । सङ्घर्षको स्वरूप भने कहिले सशस्त्र र कहिले निशस्त्र रहँदै आएको छ । जनताको सङ्घर्षको नेतृत्व कहिले संसदवादी सुधारवादी राजनीतिक शक्तिले, कहिले कम्युनिष्ट क्रान्तिकारी राजनीतिक शक्तिले र कहिले दुवैले संयुक्त रूपमा गर्दै आइरहेका छन् । समाजको बहुवर्गीय संरचनाअनुरूप लोकतान्त्रिक आन्दोलनमा विभिन्न पेशागत, जातीय, भाषिक समूहहरू, जनवर्गीय सङ्गठनहरू र नागरिक आन्दोलनकारीहरूसमेतको महत्वपूर्ण योगदान हुने गरेको छ ।

सामन्ती निरङ्कुश राज्यसत्ताका विरुद्ध सबभन्दा पहिले २००७ सालमा पुँजीवादी संसदीय लोकतन्त्रको पक्षधर नेपाली काङ्ग्रेसले हतियारबद्ध सङ्घर्ष गरेको हो । परन्तु सो सङ्घर्ष राज्य र समाजको अग्रगामी रूपान्तरणविना बीचैमा सामान्य राजनीतिक सुधारसहितको सम्झौतामा टुङ्ग्याइएको र सेना तथा हतियारको व्यवस्थापन ठीकसँग नगरिएको हुनाले राजतन्त्रको नेतृत्वमा सामन्ती निरङ्कुशता नयाँ ढङ्गले जारी रह्यो ।

२०१७ सालपछिको तीसवर्षे पञ्चायती निरङ्कुशकालमा पनि नेपाली काङ्ग्रेसले पटकपटक सशस्त्र सङ्घर्षको अभ्यास गर्‍यो । परन्तु उसको अन्तरनिहीत उदार सामन्ती र दलाल तथा नोकरशाही पुँजीवादी चरित्रका कारणले उसले कहिल्यै पनि सामन्ती राजतन्त्रसँग निर्णायक सङ्घर्ष गर्न सकेन । आखिरमा २०३३ सालपछि, उसले कथित “राष्ट्रिय मेलमिलाप” को नाउँमा राजतन्त्रसँग आत्मसमर्पण गर्ने घोषित नीति नै लियो ।

विभाजित विभिन्न कम्युनिष्ट घटकहरूले पञ्चायतीकालभर सामन्तवाद र राजतन्त्रका विरुद्ध आआफ्नै ढङ्गले शान्तिपूर्ण र सशस्त्र सङ्घर्षको प्रयत्न गरे । तीमध्ये हालको एमालेको पूर्व रूप तत्कालीन मा-ले समूहले भ्रष्टाचार चलाएको सशस्त्र सङ्घर्ष प्रमुख रह्यो । तर सो समूहको नेतृत्वमा आएको वैचारिक विचलन स्वरूप आमूल परिवर्तनकारी एजेन्डा र सशस्त्र सङ्घर्षको बाटो छोडी त्यो क्रमशः सुधारवादी सङ्घर्षमा सीमित हुनपुग्यो । २०४६ सालपछि, एमाले नामकरण भएको त्यो समूह अन्ततः ‘बहुदलीय जनवाद’ नाउँको संसदीय पुँजीवादी कार्यक्रम अङ्गीकार गर्दै पुँजीवादी सुधारवादी कितामा उभिन पुग्यो ।

२०४६ सालको राजनीतिक परिवर्तनपछि पनि सामन्त, नोकरशाह र दलाल पुँजीपतिवर्गको हित गर्ने राज्यको आधारभूत सामन्ती र निरङ्कुशतावादी चरित्रमा खासै परिवर्तन हुन सकेन । युगौंदेखिका वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र दलित उत्पीडनका समस्या ज्यूँका त्यूँ रहे । संसदीय निर्वाचनबाट सत्तामा पुगेका नेपाली काङ्ग्रेस र एमालेले उही पुरानै संरचनालाई टालटुल र लिपपोत गर्दै निरन्तरता दिने र टिकाउने भगीरथ प्रयास गरे । तर सबै व्यर्थ भयो ।

२०४७ देखि पाँच वर्षसम्म सदन र सडकबाट शान्तिपूर्ण ढङ्गले समाज र राज्यको अग्रगामी रूपान्तरणका निम्ति उठाएका आवाजहरूको कुनै सुनुवाइ नभएपछि २०५२ फागुन १ गतेबाट नेकपा(माओवादी) ले सशस्त्र जनयुद्धको थालनी गर्‍यो ।

राष्ट्रियता, जनतन्त्र र जनजीविकासँग सम्बन्धित ४०-सूत्रीय मागहरू नै जनयुद्धका राजनीतिक एजेन्डा थिए । वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र दलित प्रश्नलाई एकीकृत ढङ्गले जनचाहनाअनुरूप उठाएको कारणले जनयुद्धले छोटो अवधिमा तीव्र विकास गयो । दशवर्षको अवधिमा दशौँ हजारको बलिदान दिएर जनयुद्धले युगौँदेखि जरा गाडेको सामन्तवाद र राजतन्त्रको जरा जसरी देशका कुनाकाप्चाबाट उखेल्यो, त्यो नेपाली इतिहासको मात्र नभएर समकालीन विश्व इतिहासकै अनुपम घटना हो । त्यही पृष्ठभूमिमा राजतन्त्रबाट पुनः एकपटक पाखा लगाइएका काङ्ग्रेस, एमालेलागायतका संसदवादी दलहरू र सशस्त्र जनयुद्ध लडिरहेको नेकपा(माओवादी) बीच २०६२ मङ्सिर ७ गते ऐतिहासिक १२-बुँदे समझदारी भयो । सामन्ती राजतन्त्रका विरुद्ध शान्तिपूर्ण जनआन्दोलन र सशस्त्र जनयुद्धको संयोजन गर्ने त्यो समझदारीकै आडमा २०६२/६३ मा जुन अपूर्व आन्दोलन भयो, त्यो अहिलेसम्मको लोकतान्त्रिक आन्दोलनको उत्कर्ष थियो । त्यसैको परिणामस्वरूप लामो समयदेखि निरन्तर रहँदै आएको राजतन्त्रलाई वस्तुतः खारेज गरेर अन्तरिम संविधान र अन्तरिम सरकार निर्माण गर्दै अहिले हामी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्ने नेपाली इतिहासको पहिलो संविधानसभाको निर्वाचनको सँघारमा छौँ । यो निश्चय नै साठी वर्षदेखिको नेपाली लोकतान्त्रिक आन्दोलनको भव्य सफलता हो र त्यसमा हामीले गर्व गर्नुपर्दछ ।

यसैक्रममा सशस्त्र जनयुद्ध र त्यस दौरानमा भएको दशौँ हजारको बलिदानको औचित्यबारे प्रश्न उठ्न सक्छ । परन्तु अब ऐतिहासिक तथ्यहरूबाट पुष्टि भैसकेको छ, दश वर्षे महान् जनयुद्ध २००७ सालदेखि पटकपटक भएका सशस्त्र सङ्घर्षहरूले पूरा गर्न नसकेको राजनीतिक कार्यभार पूरा गर्ने क्रान्तिकारी आन्दोलनको सर्वोच्च शिखर हो । माओवादी जनयुद्धको योगदानविना आजको राजनीतिक परिवर्तनको कल्पना कसैले गर्न सकिँदैन । आज देशमा जुन वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र दलित जागरण पैदा भएको छ र देशलाई संविधानतः सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र घोषणा गरिएको छ, त्यसको श्रेय मुख्यतः दश वर्षे जनयुद्धलाई नै जान्छ । जनयुद्धको क्रममा विकसित वीसौँ हजारको जनमुक्ति सेना नभएको भए आज राजतन्त्रले यति सजिलै घुँडा टेक्दथ्यो भन्ने कसैले कल्पनै गर्न सक्दैन । निश्चित रूपमा यो प्रक्रियामा अरू आन्दोलनकारी शक्तिहरूको पनि यथोचित भूमिका रहेको छ । परन्तु त्यसको केन्द्रमा जनयुद्धको प्रमुख भूमिका रहेको तथ्यलाई सबैले सहज रूपमा स्वीकार्नुपर्दछ ।

जहाँसम्म बलिदानको प्रश्न छ, कुनै पनि युगान्तकारी क्रान्तिहरू महान् बलिदानको ऊर्जाविना सफल हुनै सक्दैनन् । बरु विश्व इतिहासले भन्छ, जुन देश र जनताले क्रान्तिमा जति ठूलो बलिदानको कोटा चुक्ता गरेका छन्, आज तिनै देश र जनता विकासको उति नै बढी उचाइमा छन् । अमेरिका, फ्रान्स, रूस, चीनलागायतका देशहरूको वर्तमान र विगत त्यसका साक्षी छन् ।

परन्तु कुनै पनि महान् क्रान्ति नापेतौले ढङ्गले सम्पन्न हुँदैनन् । क्रान्तिको क्रममा कैयौँ अनपेक्षित र अवाञ्छित बलिदान र क्षति हुने गर्दछन् । जसलाई चाहँदाचाहँदै पनि रोक्न सकिँदैन । हाम्रो महान् जनयुद्धको दौरानमा पनि चितवनको बाँदरमुढे घटना जस्ता केही दुःखद घटना हुन पुगेका छन् । अन्य कैयौँ निर्दोष व्यक्ति र परिवारमा अनावश्यक दुःखकष्ट र क्षति हुन गएको छ । ती सबै कुराहरूका निम्ति पार्टीको तर्फबाट हामी पुनः हार्दिक क्षमायाचना गर्दछौँ ।

फेरि पनि माओवादी जनयुद्ध कुनै 'अतिवादी' आन्दोलन नभएर नेपाली इतिहासको अपरिहार्य वस्तुगत आवश्यकता थियो भनेर सबैले बुझ्नु जरुरी छ । त्यही जनयुद्धका उपलब्धिहरूको रक्षा गर्दै अहिले हामी भिन्न ढङ्गले क्रान्तिकारी परिवर्तनलाई संस्थागत गर्ने क्रममा छौँ । आसन्न संविधानसभा निर्वाचन त्यसैको एउटा कडी हो ।

३.०. संविधानसभा : कसको भूमिका के ?

संविधानसभाको निर्वाचन भनेको प्रत्येक पाँच वर्षमा भैरहने सामान्य संसदीय निर्वाचन होइन । यो त एक युगमा एकचोटि आउने विशिष्ट परिघटना हो । किनकि संविधानसभा भनेको सबै उमेर पुगेका नागरिकहरूले बराबरी मतको आधारमा स्वतन्त्र र निष्पक्ष ढङ्गले आफ्ना प्रतिनिधिहरू चुनेर उनीहरूद्वारा आफूमा निहित सार्वभौम तथा राजकीय सत्ताको प्रयोग गर्दै देशको मूल कानून अर्थात् संविधान बनाउने माध्यम हो । त्यस्तो संविधानसभाको निर्वाचन कुनै देशको इतिहासमा सयौँ वर्षमा एकपटक हुने गर्दछ । विश्व इतिहासलाई दृष्टिगत गर्दा खासगरी कुनै देशमा सामन्तवाद र राजतन्त्र वा विदेशी उपनिवेशको अन्त्य भएर पुँजीवादी लोकतन्त्र संस्थागत गर्ने क्रममा संविधानसभाको निर्वाचन हुने गर्दछ । त्यसैले संविधानसभालाई पुँजीवादी लोकतन्त्रको 'सर्वोच्च रूप' पनि भन्ने गरिन्छ । नेपालमा पनि संविधानसभाको निर्वाचनको प्रसङ्ग सामन्तवाद र राजतन्त्रलाई अन्त्य गरी पुँजीवादी लोकतन्त्रलाई पूर्णता दिने विधिको रूपमा २००७ सालदेखि उठ्दै आइरहेको छ । परन्तु एकातिर सामन्ती राजतन्त्रवादी शक्तिको तीव्र विरोध र षड्यन्त्र र अर्कोतिर पुँजीवादी संसदवादी शक्तिको ढुलमुले र आत्मसमर्पणवादी नीतिका कारणले संविधानसभा निर्वाचन पटकपटक टर्दै र सँदै आएको छ । खालि कम्युनिष्ट क्रान्तिकारीहरूले मात्रै संविधानसभाको प्रश्नलाई निरन्तर रूपले गम्भीरतापूर्वक उठाउँदै आइरहेका छन् । किनकि पुँजीवादी जनवादी क्रान्ति पूरा गरेर समाजवादका निम्ति वस्तुगत आधार तयार गर्न यसले प्रगतिशील भूमिका खेल्छ भन्ने उनीहरूको सिद्धान्तनिष्ठ विश्वास छ । आसन्न संविधानसभा निर्वाचनको सन्दर्भमा आम जनसमुदायले यो ऐतिहासिक तथ्यलाई राम्ररी मनन गर्नुपर्दछ । को संविधानसभा विरोधी हो र को साँच्चै संविधानसभा पक्षधर हो ? त्यसको छिन्नोफानो हुनैपर्दछ ।

३.१. सामन्ती राजतन्त्र : निरन्तर प्रतिगामी षड्यन्त्र

जनताको सार्वभौमसत्ता स्थापित गर्ने विधि र संयन्त्रको रूपमा संविधानसभा भनेको सामन्तवाद र राजतन्त्रको निषेधार्थी अवधारणा र संस्था हो । त्यसैले विश्व

इतिहासमा सामन्तवादी राजतन्त्रले संविधानसभाको विरोध गर्नु र त्यसका विरुद्ध षड्यन्त्र गर्नु स्वाभाविक कुरा हो । नेपालको इतिहास त्यसको अपवाद छैन र त्यसलाई अन्यथा ठान्नुहुँदैन ।

२००७ सालमा वाध्य भएर राजा त्रिभुवन आफैँले संविधानसभाको निर्वाचन गराउने घोषणा गरेका हुन् । तर आफ्नो स्थिति अनुकूल हुँदै गएपछि उनले विभिन्न वहानामा सो निर्वाचन टार्दै गए । अन्ततः २०१४ सालमा पुगेर राजा महेन्द्रले संविधानसभाको सट्टा आफैँले दिएको संविधानअन्तर्गत २०१५ सालमा संसदको निर्वाचन गर्ने घोषणा गरे । २०१७ सालमा सेनाको बलमा त्यही संसद पनि विघटन गरेर निरङ्कुश पञ्चायती शासन थोपेरिएपछि राजा र राजतन्त्रवादीहरूले फेरि कहिल्यै संविधानसभाको निर्वाचन गराउने कुरा गरेनन् ।

२०४६ सालको जनआन्दोलनले पञ्चायती तानाशाहीको अन्त्य गरेपछि पुनः २०१५ सालको गल्ती दोहोर्‍याउँदै देशको सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता राजामा रहने गरी राजा वीरेन्द्रद्वारा २०४७ सालको संसदीय संविधान जारी गरियो । त्यो संविधानलाई पनि राजा ज्ञानेन्द्रले पहिले २०५९ असोज १८ गते र पछि २०६१ माघ १९ गते खुल्लमखुल्ला बलात्कार गरे ।

दशवर्षे जनयुद्धको जगमा सम्पन्न २०६२/०६३ को जनआन्दोलनपछि नेपाली इतिहासमा पहिलोपटक नेपाली जनता आफैँले सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ताको प्रयोग गर्दै अन्तरिम संविधान, २०६३ जारी गरियो । नेकपा(माओवादी) र सात संसदवादी दलको सरकार बीच सम्पन्न बृहद् शान्ति सम्झौताअन्तर्गत जारी गरिएको यो संविधानले राजतन्त्रलाई वस्तुतः निलम्बन गर्‍यो र राजतन्त्रबारे फैसला २०६४ जेठमा हुने संविधानसभाको पहिलो बैठकबाट साधारण बहुमतले हुने घोषणा भयो । परन्तु राजा र राजावादीहरूको षड्यन्त्र र संसदवादी शक्तिहरूको अकर्मण्यता समेतका कारणले सो मितिमा संविधानसभाको निर्वाचन भएन । त्यसपछि नेकपा(माओवादी) ले आफ्नो पहिलेदेखिको अडानमा जोड दिँदै पहिले राजतन्त्र खारेज गरेर गणतन्त्र घोषणा गरिएपछि मात्रै सार्थक संविधानसभा निर्वाचन सम्भव हुने कुरा अधि साऱ्यो र २०६४ असोज १ गतेबाट अन्तरिम सरकार छोडेर २२-सूत्रीय माग राखी तिनलाई पूरा गराउन आन्दोलनमा उत्रियो । त्यसैको परिणामस्वरूप पौष १३ गते भएको अन्तरिम संविधानको तेस्रो संशोधनले नेपाललाई 'सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र' घोषणा गरी त्यसको कार्यान्वयन व्यवहारतः संविधानसभाको पहिलो बैठकबाट हुने तय भयो ।

यसरी देशमा संविधानतः गणतन्त्र घोषणा भएर पनि त्यसको कार्यान्वयन हुन बाँकी रहेको विशिष्ट अवस्था विद्यमान छ । यो स्थितिमा गणतन्त्रको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने संविधानसभाको निर्वाचन हुन नदिन राजा र राजावादी शक्तिहरूबाट अहिले पनि विभिन्न षड्यन्त्र भैरहेको र भविष्यमा पनि हुने कुरा स्वतः स्पष्ट छ । त्यसको विरुद्ध उच्च

सतर्कता अपनाउँदै र हिजो राजतन्त्रको भ्रम र प्रभावमा रहेका शक्तिहरूलाई नयाँ गणतान्त्रिक धारमा संलग्न हुन अभिप्रेरित गर्दै छिटोभन्दा छिटो संविधानसभाको निर्वाचन सम्पन्न गराउनु नै आज हामी सबैको प्रमुख कार्यभार हो र यो नै देश र जनताको हितमा हुने स्पष्ट छ । सैन्य बलको भरमा वा अन्य तरिकाद्वारा राजावादी शक्तिहरूले संविधानसभा निर्वाचन हुन नदिने वा भाँड्ने प्रयत्न गरेमा त्यसको सशक्त प्रतिकार गर्ने तयारी पनि आजैदेखि हामी सबैले गर्नु जरुरी छ ।

३.२. संसदवादी शक्ति : हुलमुलपन र आत्मसमर्पणवादको प्रतिमूर्ति

संविधानसभाको नारा मूलतः पुँजीवादी नारा भए पनि नेपालका संसदवादी दलहरूको अन्तरनिहीत दलाल तथा नोकरशाही पुँजीवादी चरित्रको कारणले उनीहरू कहिल्यै पनि संविधानसभाको पक्षमा दबोसँग उभिन सकेका छैनन् । दलाल तथा नोकरशाही पुँजीवादको चरित्र आन्तरिक रूपमा सामन्तवाद वा राजतन्त्रसँग र बाह्य रूपमा साम्राज्यवादसँग घुँडा टेक्ने हुन्छ । परन्तु क्रान्तिकारी आन्दोलनको चाप बढेको बेला वा राजतन्त्रले लात हानेको बेला उनीहरू संविधानसभा र गणतन्त्रको पक्षमा उभिन पनि पुग्दछन् । यो हुलमुले र आत्मसमर्पणवादी चरित्र नेपालका संसदवादी दलहरू र मुख्यतः नेपाली काङ्ग्रेस र एमालेमा राम्ररी देख्न सकिन्छ ।

२००७ सालको आन्दोलनताका नेपाली काङ्ग्रेसले संविधानसभाको कुरा गरे पनि पछि राजा त्रिभुवनले त्यसबारे आलटाल गर्दै जाँदा उसले त्यसका विरुद्ध न त दबो अडान लिन सक्‍यो, न त प्रभावकारी आन्दोलन नै गर्‍यो । फलतः २०१४ सालमा राजा महेन्द्रले संविधानसभा सट्टा संसदको निर्वाचन गर्ने घोषणा गरेपछि नेपाली काङ्ग्रेसले संविधानसभाको माग छोडेर राजाले दिएको संविधान र त्यस बमोजिमको संसदीय निर्वाचनलाई शिरोधार्य गर्दै संसदीय निर्वाचनमा भाग लिन पुग्यो । त्यसको तितो फल उसले २०१७ को शाही 'कू' पछि पायो, तर त्यसपछि पनि उसले पटकैँ चेतन ।

नेपाली काङ्ग्रेस २०४६ को आन्दोलनपछि संविधानसभा सट्टा संविधान सुझाव आयोगको पक्षमा उभियो र त्यस्तो राजाका प्रतिनिधिसमेतको आयोगले बनाएको २०४७ को संविधानलाई 'विश्वकै उत्कृष्ट संविधान' भनेर डड्का बजाउँदै रह्यो । २०५८ सालमा सम्पन्न पहिलो शान्ति वार्ताकालमा नेकपा(माओवादी) ले राखेको संविधानसभा निर्वाचनको प्रस्तावलाई तत्कालीन नेपाली काङ्ग्रेसको सरकारले अस्वीकार गरेकाले नै वार्ता भङ्ग भएको थियो । २०६१ माघ १९ को शाही कदमपश्चात् राजाले ठूलो लात हानेपछि मात्रै २०६२ वैशाखमा पहिलोपटक नेपाली काङ्ग्रेससहित सबै प्रमुख संसदवादी दलहरूले संविधानसभा निर्वाचनमा जाने निर्णय गरेका हुन् । परिस्थितिको वाध्यताले मात्रै अहिले नेपाली काङ्ग्रेस संविधानसभाको पक्षमा देखिए पनि भविष्यमा उसको त्यसप्रतिको प्रतिवद्धताको अझै पनि कुनै ग्यारेन्टी छैन भन्ने हामी सबैले मनन गर्नुपर्दछ ।

एमालेको वर्तमान अवतारमा जन्म भएदेखि नै उसको संविधानसभासम्बन्धी दृष्टिकोण काङ्ग्रेसको जस्तै हुलमुल र अस्पष्ट रहँदै आएको छ । २०४७ को संविधानको

‘कमर र फूलस्टप’ पनि परिवर्तन गर्नुहुन्न भन्ने भयाली पिट्टदै हिंडने र २०६० सालमा प्रतिगमन आधा सच्चियो भनेर शाही सरकारमा सामेल हुने एमाले अन्ततः २०६१ माघ १९ मा राजाको लात खाएपछि मात्रै संविधानसभा निर्वाचनको पक्षमा उभिएको हो । महत्वपूर्ण राजनीतिक मुद्दाहरूमा सधैं अस्पष्ट र ढुलमुल रहने र जता हावा चल्छ उतै बग्ने एमाले नेतृत्वको चरम अवसरवादी र अविश्वसनीय चरित्रप्रति सबै सतर्क रहनैपर्दछ ।

तैपनि काङ्ग्रेस, एमालेलागायतका दलहरूभित्र संविधानसभा र गणतन्त्रलाई आत्मसात् गर्ने कतिपय मान्छेहरू छन्, उनीहरूसँग एकतावद्ध हुन हामीले विशेष जोड लगाउनुपर्छ ।

३.३. माओवादी क्रान्तिकारी : स्पष्टता र दृढताको चिनारी

नेपालजस्तो अर्ध-सामन्ती तथा अर्ध-औपनिवेशिक देशमा पहिले सामन्तवाद र राजतन्त्रका सबै रूपहरूको अन्त्य गरेर पुँजीवादी जनवादी क्रान्ति पूरा गरेपछि मात्रै समाजवादको आधार तयार गर्न सकिन्छ भन्ने क्रान्तिकारी कम्युनिष्टहरूको सुरुदेखिकै दृढ अडान र मान्यता रहँदै आएको छ । त्यसै मान्यताअनुरूप क्रान्तिकारी कम्युनिष्टहरूको मूलधार नेकपा(माओवादी) ले संविधानसभालाई पुँजीवादी लोकतन्त्रको उच्चतम रूप मान्दै त्यसप्रति आफ्नो दृढ प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दै आएको छ ।

२०१४ सालमा राजा महेन्द्रले संविधानसभा निर्वाचनको प्रश्नलाई इतिहासको बन्द कोठामा थुनिदिएपछि विभाजित कम्युनिष्ट पार्टीका विभिन्न घटकहरूले आककलभुक्कल संविधानसभाको कुरा नउठाएका होइनन् । तर त्यो इतिहासको गर्भमा थिचिएर बसेको संविधानसभाको राजनीतिक मुद्दालाई जीवन्त पार्दै राष्ट्रिय राजनीतिको केन्द्रमा स्थापित गर्ने काम नेकपा(माओवादी) र उसको नेतृत्वमा सञ्चालित जनयुद्धले नै गरेको जगजाहेर छ । जनयुद्धको पूर्व सन्ध्यामा प्रस्तुत ४०-सूत्रीय मागमा ‘चुनिएका जनताका प्रतिनिधिहरूद्वारा नयाँ संविधान निर्माण गरिनुपर्छ’ भन्ने कुरालाई प्राथमिकताका साथ उठाइएको कुराले त्यसको थप पुष्टि गर्दछ ।

जनयुद्धको विकास सँगसँगै संविधानसभाको नारालाई व्यवस्थित ढङ्गले उठाउने र अझै समृद्ध पार्ने काम भयो । सर्वप्रथम २०५७ सालमा सम्पन्न पार्टीको दोस्रो राष्ट्रिय सम्मेलनले पार्टीको तत्कालीन कार्यनीतिलाई ‘गोलमेच सम्मेलन, अन्तरिम सरकार र संविधानसभाको निर्वाचन’ को रूपमा सूत्रबद्ध गर्‍यो । त्यसैको आधारमा २०५८ सालको पहिलो शान्तिवार्तामा संविधानसभाको निर्वाचनको मागलाई केन्द्रीय राजनीतिक मागका रूपमा प्रस्तुत गरियो । परन्तु सो माग तत्कालीन नेपाली काङ्ग्रेसको सरकारले इन्कार गरेकाले शान्तिवार्ता भङ्ग भयो र पहिलो चोटि शाहीसेनासँग जनमुक्ति सेनाको सशस्त्र भीडन्त सुरु भयो । फलस्वरूप त्यतिबेलासम्म जनयुद्धको क्रममा एक डेढ हजार मानिसको मात्र बलिदान भएकोमा त्यसपछि थप दशौं हजारको बलिदान भयो ।

२०६० सालमा सम्पन्न दोस्रो शान्तिवार्ता पनि संविधानसभाको निर्वाचनलाई तत्कालीन सरकारले स्वीकार नगरेकाले भङ्ग भएको थियो । २०६३ सालमा भएको तेस्रो शान्ति वार्तामा मात्र मुख्यतः संविधानसभा निर्वाचनबारे सहमति भएकाले बृहद् शान्तिसम्झौता सम्पन्न भई नेपाली राजनीति यहाँसम्म आइपुगेको हो । यो ऐतिहासिक तथ्यलाई कसैले पनि विसर्न वा अवमूल्यन गर्न मिल्दैन ।

यसरी संविधानसभाको राजनीतिक मागका लागि दशौं हजार होनहार योद्धाहरूको बलिदान गरेको राजनीतिक पार्टीका नाताले संविधानसभा निर्वाचनप्रति नेकपा(माओवादी) को सबभन्दा बढी प्रतिवद्धता र जिम्मेवारी रहेको कुरामा कुनै शङ्का रहन्न । जसरी बच्चा जन्माउने आमालाई नै बच्चाको सबभन्दा बढी माया हुन्छ र आमाले नै बच्चालाई सबभन्दा राम्ररी हुर्काउन सकिन्छ, त्यसरी नै माओवादीलाई संविधानसभाको सबभन्दा बढी माया छ र उसले मात्रै यसलाई ठीक ढङ्गले लालनपालन गर्न सक्छ भन्ने सबैले बुझ्नु आवश्यक छ ।

संविधानसभाको प्रश्नलाई नेकपा(माओवादी) ले पुरानो शास्त्रीय अर्थमा मात्र नभएर नयाँ विकसित विचारशृङ्खला ‘प्रचण्डपथ’ ले अघि सारेको जनवादको विकासको नवीन अर्थमा पनि महत्व दिएर उठाएको कुरा यहाँ उल्लेख गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ । २०६० सालमा अध्यक्ष क. प्रचण्डबाट प्रस्तुत र पार्टीद्वारा पारित ‘एक्काइसौं शताब्दीमा जनवादको विकास’ सम्बन्धी प्रस्तावले अहिले पुँजीवादी क्रान्तिको चरणमा मात्र होइन, भोलिको समाजवादी व्यवस्थामा पनि बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक राजनीतिलाई स्वीकार गर्दछ । त्यस हिसाबले बहुदलीय प्रतिस्पर्धात्मक ढङ्गले चुनिएका जनताका प्रतिनिधिहरूबाट संविधान निर्माण गर्ने विधि वा संविधानसभाको विधि हाम्रो विकसित विचार शृङ्खलासँग पनि पूरै मेल खान्छ । यसरी संविधानसभाप्रति हाम्रो सैद्धान्तिक र व्यावहारिक प्रतिवद्धताबारे प्रश्न उठाउनु व्यर्थ छ । त्यसमाथि फेरि पनि संविधानसभा आफैँमा साध्य नभएर लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्ने वा राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने सर्वोत्तम विधि वा साधन मात्र हो । यसलाई सामान्य संसदीय निर्वाचनको स्तरमा गिराएर यसको महत्व र भूमिकालाई कमजोर पार्ने र औपचारिकतामा मात्र सीमित राख्ने यथास्थितिवादी संसदवादी शक्तिहरूको खेलप्रति एकातिर सतर्क रहनु आवश्यक छ भने अर्कोतिर संविधानसभा निर्वाचन नै हुन नदिने प्रतिगामी राजावादी शक्तिहरूको षडयन्त्रलाई सम्पूर्ण शक्तिका साथ परास्त गर्न अघि सर्नु पनि आवश्यक छ ।

II. नयाँ संविधानको अन्तरवस्तु : स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र

नेपाली इतिहासमा जनताका चुनिएका प्रतिनिधिहरू वा संविधानसभामार्फत् निर्माण हुने नयाँ संविधानको मुख्य आधार र अन्तरवस्तु के हुनुपर्ला ? नेकपा(माओवादी) को दृढ विश्वास छ कि त्यसको मुख्य आधार भनेको दश वर्षे जनयुद्ध र उन्नाईस दिने जनआन्दोलनको जनादेश नै हो। अर्थात् जनयुद्ध र जनआन्दोलनका दशौं हजार सहिदहरू, हजारौं बेपत्ताहरू र हजारौं अङ्गभङ्ग भएका घाइतेहरूको सपना नै नयाँ संविधानको अन्तरवस्तु हो। जनयुद्ध र जनआन्दोलनको क्रममा लाखौंको सङ्ख्यामा सशस्त्र र निशस्त्र सङ्घर्षमा उत्रेका जनताले वैदेशिक प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूको आडमा सामन्तवाद, राजतन्त्र र एकात्मक राज्यसत्ताद्वारा हुँदै आएको वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक, भाषिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, सामाजिक उत्पीडनबाट मुक्ति चाहेका थिए र त्यसको निम्ति राज्यको सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक ढाँचामा अग्रगामी रूपान्तरण चाहेका थिए। साथै ठूलो सङ्ख्यामा सङ्गठित विद्रोहमा उत्रेका गरीब किसान, मजदुर, दलित, महिला, मधेसी, जनजातिलगायतका उत्पीडित समुदायले भावी गणतन्त्र मुष्टीभर हुनेखाने वर्गको मात्र हित गर्ने व्यवस्था नभएर बहुसङ्ख्यक श्रमजीवी जनताको समेत हित गर्ने जनमुखी गणतन्त्र होस् भन्ने चाहेका थिए। त्यस अतिरिक्त युगौंदेखिको बाह्य अर्ध-औपनिवेशिक उत्पीडनबाट आक्रान्त देशभक्त जनताले भोलिको गणतन्त्र पराधीन र पराश्रित गणतन्त्र नभएर स्वाधीन गणतन्त्र होस् भन्ने चाहेका थिए। यसरी स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको स्थापना गर्दै समुन्नत नयाँ नेपालको निर्माण गर्नु दश वर्षे जनयुद्ध र उन्नाईस दिने जनआन्दोलनको जनादेश थियो।

यही तथ्यलाई आत्मसात् गर्दै नेकपा(माओवादी) निर्वाचित संविधानसभामार्फत् निम्न मुख्य अन्तरवस्तुसहितको स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्ने नयाँ संविधान निर्माण गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछ :

१. राष्ट्रिय स्वाधीनता र भौगोलिक अखण्डता : सबैखाले अर्ध-औपनिवेशिक र असमान सम्बन्धहरूको अन्त्य गर्दै नेपालको सार्वभौमिकता, राष्ट्रिय स्वाधीनता, स्वतन्त्रता र भौगोलिक अखण्डताको पूर्ण रक्षा गरिनेछ र त्यसलाई अरू सुदृढ गरिनेछ।

२. सङ्घीय राज्यप्रणाली : नेपाल एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक, बहुधार्मिक र भौगोलिक विविधतायुक्त मुलुक हो। त्यसैले जातीय तथा क्षेत्रीय आत्मनिर्णयको अधिकार र स्वायत्त शासनको आधारमा नेपालको ठोस विशिष्टताहरूमाथि समेत ध्यान दिँदै राज्यको वर्तमान एकात्मक स्वरूपको अन्त्य गरी सङ्घात्मक ढाँचामा राज्यको पुनर्संरचना गरिनेछ र देशको सार्वभौमिकता, स्वतन्त्रता, स्वाधीनता र भौगोलिक अखण्डतालाई नयाँ आधारमा थप मजबुत गरिनेछ।

३. गणतन्त्रात्मक शासनव्यवस्था : देशमा सामन्तवादका सबै रूपहरू र राजतन्त्रको पूर्ण उन्मूलन गरी गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था कायम गरिनेछ। अन्तरिम संविधान, २०६३, को तेस्रो संशोधनले व्यवस्था गरे बमोजिम संविधानसभाको पहिलो बैठकबाट सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको कार्यान्वयन गरिनेछ। प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रणालीबाट निर्वाचित राष्ट्रपति र व्यवस्थापिका सदस्यहरूबाट निर्वाचित प्रधानमन्त्रीको व्यवस्था गरिनेछ। राष्ट्रपति र प्रधानमन्त्रीको कार्यकाल दुई पूर्ण अवधिको निम्ति भन्दा बढी हुनेछैन।

४. जनमुखी लोकतान्त्रिक पद्धति : सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता पूर्ण रूपले जनतामा निहित रहनेछ, जुन उनीहरूले आफूना चुनिएका प्रतिनिधिहरूमार्फत् प्रयोग गर्नेछन्। संविधानको सर्वोच्चता, विधिको शासन, बहुदलीय प्रतिस्पर्धा, बालिग मताधिकार, स्वतन्त्र एवम् निष्पक्ष आवधिक निर्वाचन, पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता आदि गुणहरू युक्त पूर्ण लोकतान्त्रिक पद्धति अनुसरण गरिनेछ। लोकतन्त्रलाई औपचारिकतामा मात्र सीमित राख्ने विद्यमान परिपाटीलाई अन्त्य गरी त्यसलाई समाजका बहुसङ्ख्यक श्रमिक र विपन्न वर्गहरू र उत्पीडित जाति, क्षेत्र, महिला, दलित लगायतमा समेत लोकतन्त्रको प्रत्याभूति गराउन आवश्यक संवैधानिक व्यवस्था गरिनेछ र लोकतन्त्रलाई वास्तविकतामा रूपान्तरण गरिनेछ। राज्य र राज्यका निकायहरूमाथि नागरिकहरूको निरन्तर निगरानी सुनिश्चित गर्न स्वतन्त्र प्रेस र नागरिक समाजलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

५. मानवअधिकार : अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्थापित मापदण्ड अनुरूप मानवअधिकारको सुनिश्चितता गरिनेछ।

६. नागरिक स्वतन्त्रता र मौलिक हक : प्रत्येक नागरिकलाई अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, शान्तिपूर्ण भेला हुने स्वतन्त्रता, राजनीतिक दल वा सङ्घ संस्था खोल्ने स्वतन्त्रता, कुनै पेशा वा व्यवसाय गर्ने स्वतन्त्रता, कतै आवजावत वा बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता आदिको पूर्ण प्रत्याभूति गरिनेछ।

७. मौलिक हक : सबैलाई समानताको हक, शोषण विरुद्धको हक, गोपनियताको हक, सामाजिक तथा जातीय भेदभाव विरुद्धको हक, यातना विरुद्धको हक, सूचनाको हक, प्रकाशन, प्रसारण तथा छपाखानासम्बन्धी हक, सम्पत्तिको हक आदि मौलिक हकहरूको ग्यारेन्टी गरिनेछ।

- शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, आवास र खाद्य सम्प्रभुतामा सबै नागरिकको मौलिक हक स्थापित गरिनेछ।
- भूमिमाथि वास्तविक जोताहा किसानको अधिकार रहनेछ।
- श्रमिक र मजदुरवर्गलाई कुनै पनि प्रकारको विभेद र उत्पीडनका विरुद्ध माग राख्ने, सामूहिक सौदावाजी गर्ने, हडताल गर्ने हक रहनेछ।
- महिलाहरूलाई पैतृक सम्पत्तिलगायत सबै क्षेत्रमा पुरुषसह समान अधिकार हुनेछ। प्रजनन र सम्बन्ध विच्छेदको अधिकार महिलामा निहित रहनेछ।

- सबै बालबालिकाहरूलाई पोषण, शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षाको हक हुनेछ।
- युवाहरूलाई आफ्नो शारीरिक, मानसिक र समग्र व्यक्तित्व विकासको निम्ति राज्यबाट सहयोग र संरक्षण प्राप्त गर्ने हक हुनेछ।
- सबै प्रकारका अपांगहरूलाई पहिचान, सम्मान, प्रतिनिधित्व र संरक्षणको हक हुनेछ।
- वृद्धवृद्धा र असहाय नागरिकहरूलाई राज्यबाट हेरचाह र संरक्षण प्राप्त गर्ने हक हुनेछ।
- लोपोन्मुख र सीमान्तकृत जाति र समुदायलाई आफ्नो भाषा, संस्कृति र परम्पराको संरक्षण गर्ने र राज्यबाट आवश्यक सहयोग प्राप्त गर्ने हक हुनेछ।
- दुर्गम, पिछडिएका र उत्पीडित क्षेत्रका जनतालाई विकासको समान अवसर, राज्यका अङ्गमा समानुपातिक सहभागिता र सम्मान प्राप्त गर्ने हक हुनेछ।
- दलितहरूलाई छुवाछुत तथा सामाजिक भेदभाव विरुद्धको हक हुनेछ।
- नागरिकहरूको मौलिक अधिकारलाई अझ व्यापक एवम् समृद्ध पार्न सहभागिताको हक, आत्मनिर्णयको हक, जीवन तथा आत्मरक्षाको हक, मानवीय सम्मानको हक, परिवारको हक, सामाजिक सुरक्षाको हक, मनोरञ्जन तथा विश्रामको हक, स्थानीय स्वशासनको हक, प्रत्याह्वानसम्बन्धी हक, न्यायालय पहुँचको हक, थुनुवा तथा दोषी करार व्यक्तिको हक, समानुपातिक प्रतिनिधित्वको हक, तेस्रो लिङ्गीहरूको हक जस्ता विविध हकहरूको व्यवस्था गरिनेछ।

८. धर्मनिरपेक्षता र धार्मिक स्वतन्त्रता : राज्य पूर्ण रूपले धर्मनिरपेक्ष रहनेछ। सबै नागरिकलाई आफ्नो आस्थाअनुसार धर्म मान्ने वा नमान्ने स्वतन्त्रता रहनेछ। कसैमाथि पनि धार्मिक आस्थाको आधारमा भेदभाव गरिनेछैन।

९. नागरिकता : सङ्घात्मक प्रणाली लागू भएपछि पनि देशभर साझा नागरिकताको नीति अवलम्बन गरिनेछ। सबै नेपाली नागरिकलाई विनाभेदभाव र सहज ढङ्गले नागरिकता प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ। गैर-नेपाली नागरिकले भुक्याई वा जालसाजी गरी प्राप्त गरेको नेपाली नागरिकता आवश्यक छानबिन गरी खारेज गरिनेछ।

१०. भाषा : नेपाल बहुभाषिक मुलुक भएकाले यहाँका सबै भाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषाको रूपमा स्थापित गरिनेछ। सङ्घीय संरचनाभित्र कुन राज्यमा कुन कामकाजको भाषा र कुन सम्पर्क भाषा हुने भन्ने निर्णय गर्ने अधिकार सम्बन्धित राज्यको व्यवस्थापिकालाई रहनेछ।

११. समानुपातिक प्रतिनिधित्व र विशेष अधिकार : समाजमा विद्यमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक र अन्य विभेद र असमानताको अन्त्य गर्न र लोकतन्त्रलाई अझ बढी जनमुखी र प्रभावकारी बनाउन राज्यका सबै अङ्ग र जनप्रतिनिधि संस्थाहरूमा महिला, दलित, उत्पीडित जाति/जनजाति, उत्पीडित क्षेत्र/दुर्गम क्षेत्र, मधेस, अल्पसङ्ख्यक

समुदाय (मुस्लिमलगायत) आदिको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिनेछ। सबभन्दा तीव्र उत्पीडनमा परेका महिला, दलित र मुस्लिम समुदायलाई ऐतिहासिक उत्पीडनको क्षतिपूर्तिस्वरूप निश्चित अवधिसम्म थप विशेष अधिकारको व्यवस्था गरिनेछ।

१२. सुरक्षा क्षेत्रको पुनर्संरचना : हाल देशमा विधिवत् विद्यमान दुईवटा सशस्त्र सेना, नेपाली सेना र जनमुक्ति सेना, मध्ये नेपाली सेनाको समग्र लोकतान्त्रीकरण र जनमुक्ति सेनाको व्यावसायीकरण गरेर दुवैको उचित ढङ्गले समायोजन गरिनेछ र नयाँ राष्ट्रिय सेना निर्माण गरिनेछ। नयाँ लोकतान्त्रिक परिपाटी अनुरूप र राज्यको सङ्घात्मक ढाँचामा पुनर्संरचनामा मेल खाने गरी सेना, प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी र अनुसन्धान विभागसमेत समग्र सुरक्षा क्षेत्रको पुनर्संरचना गरिनेछ।

१३. न्याय प्रणालीको पुनर्संरचना : स्वतन्त्र न्यायपालिकासम्बन्धी अवधारणाप्रति पूर्ण प्रतिबद्ध रहँदै न्याय प्रणालीलाई नयाँ लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यता अनुरूप जनउत्तरदायी बनाइनेछ। राज्यको सङ्घात्मक पुनर्संरचना अनुरूप केन्द्रमा सर्वोच्च अदालत र सङ्घीय राज्यहरूमा उच्च अदालत र जिल्ला अदालत रहने गरी न्याय प्रणालीको पुनर्संरचना गरिनेछ।

१४. सवैधानिक निकायहरूको पुनर्संरचना : अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, निर्वाचन आयोग, लोकसेवा आयोग, महालेखा परीक्षक, राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग आदि सवैधानिक निकायहरूलाई स्वतन्त्र, सवल र प्रभावकारी बनाउने ढङ्गले आवश्यक पुनर्संरचना गरिनेछ। विशेषतः राज्यका अङ्गहरूमा व्याप्त भ्रष्टाचारको क्यान्सरबाट देश र समाजलाई मुक्त गरिनेछ र यसका लागि बढी प्रभावकारी वैकल्पिक निकायको व्यवस्था गरिनेछ।

१५. प्रशासनयन्त्रको पुनर्संरचना : नयाँ लोकतान्त्रिक परिपाटी र राज्यको सङ्घात्मक पुनर्संरचनाअनुरूप प्रशासनयन्त्रको आवश्यक पुनर्संरचना गरिनेछ। प्रशासनलाई प्रक्रियामुखीभन्दा परिणाममुखी र जनउत्तरदायी, दक्ष तथा पारदर्शी बनाउने ढङ्गले आमूल परिवर्तन गरिनेछ।

१६. नयाँ संक्रमणकालीन अर्थनीति : सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको अर्थनीतिको आधार सामन्तवाद र साम्राज्यवाद विरोधी र नेपाली विशेषता सुहाउँदो नयाँ सङ्क्रमणकालीन अर्थनीति [New Transitional Economic Policy] हुनेछ। यसका मूल विशेषताहरू यी हुनेछन् :

- अर्थतन्त्रमा सामन्तवादका सबै रूपहरूको अन्त्य गरिनेछ। मुख्यतः सामन्ती भू-स्वामित्वको अन्त्य गर्दै 'जमिन जोत्नेको' सिद्धान्तका आधारमा क्रान्तिकारी भूमिसुधार कार्यान्वयन गरिनेछ।

- अर्थतन्त्रलाई विश्वसाम्राज्यवादद्वारा लादिएको नव-उदारवादी अर्थनीतिको दुष्प्रभावबाट मुक्त राखिनेछ। परन्तु राष्ट्रिय योजना अनुरूप र राष्ट्रिय हितमा आवश्यकता अनुसार विदेशी प्रत्यक्ष लगानीलाई छुट दिइनेछ।
- लगानीका क्षेत्रमा सार्वजनिक-निजी साझेदारी (Public-Private Partnership, or PPP) प्रणालीलाई प्रश्रय दिइनेछ।
- सहकारी प्रथालाई परिमार्जन गरी सबै क्षेत्रमा विशेष प्राथमिकतासाथ प्रवर्द्धन गरिनेछ।
- राज्यले दायित्व लिनुपर्ने तोकिएका विशेष क्षेत्रमा बाहेक अन्यत्र निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।
- समाजवाद उन्मुख राष्ट्रिय औद्योगिक पुँजिवादको विकास गर्नु आर्थिक विकास नीतिको मुख्य चरित्र हुनेछ।

१७. प्रत्यक्ष लोकतन्त्र र जनमतसङ्ग्रह : जनताको सर्वोच्चताको सिद्धान्तलाई जीवन्त राख्न व्यावहारिक भएसम्म प्रत्यक्ष लोकतन्त्रको अभ्यासलाई संस्थागत गर्दै जाने संवैधानिक प्रावधान गरिनेछ। यसैअन्तर्गत देशलाई दीर्घकालीन रूपमा प्रभाव पार्ने विषयहरूलाई राष्ट्रिय जनमतसङ्ग्रह मार्फत् निर्णय गरिनेछ।

१८. सन्धी-सम्झौताको अनुमोदन : राष्ट्रिय साधनस्रोतको बाँडफाँडसँग सम्बन्धित र राष्ट्रिय हितमाथि गम्भीर असर गर्ने खालका सबै अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी-सम्झौता र लिखतहरूको अनुमोदन केन्द्रीय व्यवस्थापिकाको दुईतिहाइ बहुमतबाट गर्ने संवैधानिक प्रावधान राखिनेछ।

१९. राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त र नीतिहरू : अन्तरिम संविधानमा उल्लेख भएका राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त र नीतिहरूका अतिरिक्त स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत र कार्यान्वयन गर्ने नीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी लागू गर्नु राज्यको दायित्व हुनेछ।

२०. संविधान निर्माणमा जनसहभागिता : संविधानसभाद्वारा नयाँ संविधान निर्माण गर्ने क्रममा आम जनसमुदाय, विभिन्न सरोकारवाला समूहहरू र विशेषज्ञहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने उपयुक्त विधिहरू अपनाइनेछ।

III. नेकपा (माओवादी) को परिकल्पना : समुन्नत नयाँ गणतान्त्रिक नेपालको स्थापना

नेपाली जनताले यतिबेला आमूल परिवर्तनसहित दिगो शान्ति र समुन्नत नेपालको चाहना गरिरहेछन्। दश वर्षे महान् जनयुद्धमार्फत् पुरानो एकात्मक, सामन्ती र राजतन्त्रात्मक नेपालको अन्त्य गरेर नयाँ सङ्घात्मक, लोकतान्त्रिक र गणतन्त्रात्मक नेपालको आधार तयार गर्न नेकपा (माओवादी) ले अग्रणी भूमिका खेलेको कारणले नयाँ समुन्नत नेपालको निर्माणको अपेक्षा पनि माओवादीबाटै हुनु अस्वाभाविक होइन। त्यसैले संविधानसभा निर्वाचनको क्रममा नेकपा(माओवादी) नयाँ नेपाल निर्माणको आफ्नो एजेन्डा जनसमक्ष प्रस्तुत गर्न पाउँदा विशेष गौरवको अनुभूति गर्दछ।

राष्ट्रियता, गणतन्त्र र आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणको एजेन्डासँगसँगै कार्यान्वयन गरेर मात्रै नयाँ समुन्नत नेपाल बन्न सक्छ भन्ने हाम्रो विश्वास छ। त्यसैअनुरूप हामी यहाँ भावी नेपालको निर्माणको मोटामोटी खाका प्रस्तुत गर्दछौं :

(क). राष्ट्रियताको प्रश्न र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध

वर्तमान भूमण्डलीकृत विश्वमा कुशलतापूर्वक राष्ट्रिय स्वाधीनता, सार्वभौमिकता र भौगोलिक अखण्डताको रक्षा गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धलाई सही ढङ्गले परिचालन नगरीकन तीव्र गतिमा समुन्नत नयाँ नेपाल निर्माण गर्न सकिन्न। त्यसनिमित्त नेकपा(माओवादी) निम्नअनुसार अधि बढ्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछ :

१. असमान सन्धी-सम्झौता : नेपालको आत्मनिर्भर र दिगो विकासको लागि बृटिस-भारतको पालादेखि विकसित भएको नेपाल-भारत असमान सम्बन्धको गम्भीर समीक्षा गरेर त्यसमा समयानुकूल परिवर्तन गर्नेपर्दछ। त्यसको निमित्त मुख्य रूपमा सन् १९५० को नेपाल-भारत शान्ति तथा मैत्री सन्धी खारेज गरेर पञ्चशीलको सिद्धान्तका आधारमा र आपसी हितमा नयाँ सन्धी गरिनुपर्छ। त्यसरी नै अन्य सन्धी-सम्झौताहरूको पनि पुनरावलोकन गरेर आवश्यकताअनुसार संशोधन वा परिमार्जन वा खारेज गरिनुपर्दछ। यसबारे गम्भीर कूटनीतिक तथा अन्य पहल गरिनेछ।

२. सीमा व्यवस्थापन : नेपाल-भारत खुला सिमाना व्यवस्थित र नियन्त्रित गरिनुपर्छ। सुस्ता, कालापानीलगायत ठाउँठाउँमा देखिएका सीमा अतिक्रमण र विवादबारे यथासक्य छिटो सत्यतथ्यका आधारमा र आपसी हितमा टुङ्गो लगाउनुपर्दछ। यीबारे प्राथमिकताका साथ पहल गरिनेछ।

३. गोर्खाभर्ती केन्द्र : नेपाली नागरिकहरू विदेशी सेनामा भर्ती हुने गोर्खाभर्ती केन्द्रजस्ता लज्जास्पद परम्पराको अन्त्य गरिनुपर्छ र उनीहरू सबैलाई स्वदेशभित्रै सम्मानपूर्ण र

उत्पादनशील रोजगारीको व्यवस्था गर्नुपर्दछ। यसबारे देशभित्र जनमत र सहज वातावरण निर्माण गरेर आवश्यक कदम चालिनेछ।

४. भारत र चीनसँगको सम्बन्ध : पञ्चशीलका सिद्धान्तका आधारमा विश्वका सबै देशहरूसँग मैत्रीसम्बन्ध राखिनेछ। भारत र चीन जस्ता दुई ठूला छिमेकीहरूसँगको सम्बन्ध सन्तुलित र सुदृढ बनाउन विशेष प्रयत्न गरिनेछ। विश्व अर्थतन्त्रको नयाँ इञ्जिन बन्न थालेका चीन र भारतको तीव्र आर्थिक विकासबाट लाभ लिन नेपाली शासकवर्गको विगतको 'बफर स्टेट' मानसिकता परित्याग गरेर दुई देशबीचको अन्तरसम्बन्धको गतिशील पुल बन्ने नीति अनुसरण गरिनेछ।

५. वैदेशिक रोजगार : नेपाली युवायुवतीहरूलाई रोजगारीको निम्ति विदेश पलायन हुनुपर्ने बाध्यात्मक स्थितिको अन्त्य गरिनेछ र स्वदेशमा नै उपयुक्त रोजगारीको व्यवस्था गरिनेछ। तत्कालका लागि वैदेशिक रोजगारमा गएका नेपालीहरूको हकहितको संरक्षण गर्न विशेष ध्यान दिइनेछ र उनीहरूमाथि हुने गरेका सबै खाले शोषण र उत्पीडनको अन्त्य गर्न प्रभावकारी कदम चालिनेछ।

६. प्रवासी र गैर-आवासीय नेपाली : भारतलगायत विश्वका विभिन्न देशमा रहेका प्रवासी नेपालीहरूको हकहितको रक्षाको निम्ति नेपाली दूतावासहरूमाफर्त्त विशेष प्रयत्न गरिनेछ। गैर-आवासीय नेपालीहरूलाई दोहोरो नागरिकताको व्यवस्था गरेर उनीहरूको सीप र पुँजी नेपालमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

७. सन्धी-सम्भौता अनुमोदन : जलस्रोतलगायत नेपालका महत्वपूर्ण प्राकृतिक साधनस्रोतको बाँडफाँडसम्बन्धी र नेपाललाई दीर्घकालीन रूपले गम्भीर असर गर्ने विदेशीहरूसँग भएका सन्धी-सम्भौता, समझदारी र लिखतहरूको अनुमोदन केन्द्रीय व्यवस्थापिकाको दुईतिहाइ बहुमतबाट गर्ने प्रावधान राखिनेछ र त्यसको दृढतापूर्वक पालना गरिनेछ।

८. विदेशी ऋण : नेपाललाई विदेशी ऋणको दुष्चक्रबाट मुक्त गर्न र आत्मनिर्भर राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको विकास गर्न चरणबद्ध योजना लागू गरिनेछ। अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरू र विदेशीहरूको योजना र शर्त बमोजिम ऋण अनुदान लिने परम्पराको अन्त्य गर्दै राष्ट्रिय आवश्यकता र हित अनुकूल आफ्नो योजना, शर्त र पहलमा वैदेशिक सहयोग (अनुदान र ऋण) लिने पद्धति अनुसरण गरिनेछ।

९. भुटानी शरणार्थी : भुटानी शरणार्थीहरू निःशर्त आफ्नो घर फर्कन पाउनुपर्ने कुराको पूर्ण समर्थन गर्दै उनीहरूलाई ससम्मान स्वदेश फर्काउन अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा आवश्यक पहल गरिनेछ।

(ख). गणतन्त्र र राज्यको पुनर्संरचना

राजनीतिक ढाँचामा आमूल परिवर्तनविना नयाँ नेपाल निर्माण सम्भव छैन। त्यसैले गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्ने, सङ्घात्मक ढाँचामा राज्यको पुनर्संरचना गर्ने, शासनयन्त्रको

हरेक अङ्गको लोकतान्त्रिकीकरण गर्ने कार्यलाई नेकपा(माओवादी) ले उच्च प्राथमिकता दिनेछ। राजनीतिलाई कमानमा राखेर मात्र दुनियाँ बदल्न सकिन्छ भन्ने मान्यतालाई माओवादीले दहोसँग पक्रनेछ। साथै वर्तमान असमान आर्थिक-सामाजिक धरातलमा खडा भएको लोकतान्त्रिक गणतन्त्र एउटा औपचारिक लोकतन्त्रमा मात्र सीमित रहने सम्भावना रहन्छ र त्यसलाई बहुसङ्ख्यक श्रमजीवी र उत्पीडित जनसमुदायको वास्तविक लोकतन्त्रमा बदल्न जनताको सङ्घर्षलाई निरन्तर जारी राख्नुपर्दछ भन्ने मान्यतालाई पनि हामीले राम्ररी आत्मसात् गर्नेछौं। त्यसैले यो सङ्क्रमणकालमा परिकल्पना गरिएको स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई दृढतापूर्वक कार्यान्वयन गरेर नयाँ नेपाल निर्माणको आधारशिला खडा गर्न नेकपा(माओवादी) पूर्ण प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ।

१.०. सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको कार्यान्वयन

संविधानसभाको निर्वाचन लगत्तै स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत र कार्यान्वयन गर्न नेकपा(माओवादी) ले प्राथमिकताका साथ निम्न प्रस्तावहरू अधि सार्नेछ :

- अढाइ सय वर्षदेखिको सामन्ती शाहवंशीय राजतन्त्रको विधिवत् अन्त्य गरी देशलाई नयाँ गणतान्त्रिक युगमा प्रवेश गराउन अन्तरिम संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम संविधानसभाको पहिलो बैठकबाट सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र कार्यान्वयन गर्ने।
- संविधानसभाले नयाँ संविधान नबनाएसम्मको अन्तरिमकालका लागि संविधानसभाका सदस्यहरूले राष्ट्र-प्रमुखको रूपमा कार्यकारी राष्ट्रपतिको निर्वाचन गर्ने।
- राजनीतिक सहमतिका आधारमा नयाँ अन्तरिम सरकारको गठन गर्ने।
- राज्यलाई जातीय तथा क्षेत्रीय आत्मनिर्णयको अधिकार र स्वायत्त शासनसहितको सङ्घात्मक ढाँचामा रूपान्तरण गर्ने।
- समुन्नत नयाँ नेपालको आर्थिक आधार तयार गर्न 'नयाँ सङ्क्रमणकालीन अर्थनीति' लागू गर्ने।
- गरिबीको रेखामुनि रहेका, बेरोजगार, सुकुम्वासी, अपांग, वृद्धवृद्धा, द्वन्द्वपीडित, सहिद तथा बेपत्ता नागरिकका परिवार आदिलाई तत्काल राज्यले राहत उपलब्ध गराउने।
- जनमुक्ति सेना र नेपाली सेनाको उचित समायोजन गरी नयाँ राष्ट्रिय सेना निर्माण गर्ने।
- विस्तृत शान्ति सम्भौतामा उल्लेख भए बमोजिम 'सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग' गठन गर्ने र प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि दोषीलाई कार्वाही गर्ने।

२.०. नयाँ नेपालको सङ्घीय राज्य-संरचनासम्बन्धी हाम्रो धारणा

नेपाल एक बहुजातीय (multi-nationalities), बहुभाषिक (multi-lingual), बहुक्षेत्रीय (multi-regional), बहुधार्मिक (multi-religious) र बहुसांस्कृतिक (multi-cultural) मुलुक भए पनि लामो समयदेखि राज्यसत्ताको स्वरूप एकात्मक (unitary) भएको र त्यसको मूल चरित्र पहाडिया कथित उच्च जातीय अहङ्कारवाद रहेकाले

बहुसङ्ख्यक मधेसी र जनजातिहरूले आफूलाई उत्पीडित महसुस गर्दै आइरहेका छन् । त्यसरी नै काठमाडौं केन्द्रित राज्यसत्ताबाट सुदूर पश्चिमका सेती-महाकाली र भेरी-कर्णाली क्षेत्र तथा हिमाली क्षेत्रहरूले चरम उपेक्षा र उत्पीडनको अनुभूति गर्दै आइरहेका छन् । यो स्थितिमा राज्यको एकात्मक ढाँचाको अन्त्य गरी सङ्घात्मक ढाँचामा पुनर्संरचना गर्नु नयाँ नेपाल निर्माणको सबभन्दा महत्वपूर्ण शर्त बन्न गएको छ । यो जातीय र क्षेत्रीय उत्पीडनको प्रश्नलाई वर्गीय उत्पीडनसँग जोडेर सबभन्दा सुस्पष्ट र सुव्यवस्थित ढङ्गले महान् जनयुद्धको क्रममा नै उठाउँदै आएको राजनीतिक शक्तिको नाताले नेकपा(माओवादी) राज्यको सङ्घात्मक पुनर्संरचनाको कार्यसूची कार्यान्वयन गर्न सबभन्दा बढी जिम्मेवार महसुस गर्दछ र संविधानसभामार्फत् सही र वैज्ञानिक ढङ्गले कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ । स्मरण रहोस्, हामीले राज्यको सङ्घात्मक पुनर्संरचनाको प्रारम्भिक अभ्यास जनयुद्धकालदेखि नै गर्दै आएका छौं र त्यसलाई जनसमक्ष अनुमोदननिमित्त प्रस्तुत गर्दैछौं ।

२.१. सङ्घीयताको आधार : नेपालमा सङ्घीय संरचनाको मुख्य आधार के हुन सक्छ ? यसबारे थुप्रै बहस हुँदै आएको भए पनि सापेक्ष रूपले बढी वैज्ञानिक र व्यावहारिक आधार जातीय र क्षेत्रीय पहिचान नै हो भन्ने हाम्रो ठहर छ । यहाँ 'जातीय' भन्नाले प्रजाति वा नश्ल (ethnicity or race) वा जातपात (caste) नभएर साभा भाषा, साभा भूगोल, साभा अर्थतन्त्र र साभा मनोवैज्ञानिक बोनोट भएको मानिसहरूको स्थिर समूह वा 'राष्ट्रियता' (nationality) को अर्थमा हो भनेर बुझ्नु आवश्यक छ । फेरि पुरानो सत्ताबाट उत्पीडन वर्गीय साथसाथै जातीय र क्षेत्रीय आधारमा नै हुँदै आएको जुन आधारमा उत्पीडन भएको हो त्यही आधारमा अधिकार सुनिश्चित गरेर मात्र समस्याको समाधान हुनसक्छ । निश्चित रूपमा इतिहासको विकासक्रममा एउटा जातिको मूल थलोभित्र अन्य जातिहरूको पनि उल्लेख्य मात्रामा बसोवास हुन पुगेको हुनाले एउटा जातीय राज्यभित्र अन्य जातिहरूको अधिकार हनन नहुने बरु सुनिश्चित हुने कुरामा ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ । साथै एउटा मूल जातीय राज्यभित्र अन्य उपजातीय राज्य एकाइको व्यवस्था हुने कुरालाई पनि ख्याल गर्नुपर्छ । त्यसरी नै एउटा जातिको मुक्ति अर्को जातिको उत्पीडन गरेर हुँदैन भन्ने कुरालाई आत्मसात् गर्नुपर्दछ र मिश्रित जाति भएका राज्यहरूभित्रका अल्पसङ्ख्यकहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्न ध्यान दिनुपर्दछ । सबै जाति र क्षेत्रका अधिकारहरूको बाँडफाँड सहमतिको आधारमा नयाँ संविधान र कानूनमा व्यवस्थित गरिने भएकाले वर्गीय आधारमा विभिन्न जातिहरू बीचको एकता अरू सुदृढ हुने कुरामा सबै विश्वस्त रहनुपर्छ ।

उत्पीडित जाति र क्षेत्रहरूको मुक्ति सम्बन्धित जाति र क्षेत्रका श्रमिकहरूको नेतृत्वमा मात्र सम्भव छ भन्ने कुरालाई पनि गम्भीरतापूर्वक आत्मसात् गर्न जरुरी छ । खासगरी केही समय यता मधेसीलगायतका उत्पीडित जातिहरूको मुक्ति आन्दोलनमा त्यहाँभित्रका सामन्त जमिन्दार र दलाल तथा नोकरशाही पुँजीपतिहरूले श्रमिकवर्गबाट राष्ट्रिय मुक्ति आन्दोलनको नेतृत्व हत्याउन र आफूलाई उत्पीडित जातिहरूको नक्कली

मसीहाको रूपमा प्रस्तुत गर्न जुन कसरत गर्दैछन्, त्यसबाट ती जाति र क्षेत्रका मुक्तिकामी जनता सतर्क रहन आवश्यक छ । हिजोसम्म एकात्मक राज्यको पक्षपोषण गर्ने र देशी तथा विदेशी प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूको गोटी बन्नेहरू रातारात जातीय मुक्ति आन्दोलनका हिमायती बन्न खोज्छन् भने 'दालमा केही कालो छ' भन्ने सबैले बुझ्नुपर्दछ ।

२.२. सङ्घीयताको नीति : त्यसरी नै सङ्घीयताको मूल नीति के हुनसक्छ ? वास्तविक सङ्घीयताको सार्वभौम नीति भनेको उत्पीडित जाति र क्षेत्रहरूको आत्मनिर्णयको अधिकार र त्यस आधारमा स्वेच्छिक एकता हो । हामीले पनि सही अर्थमा राज्यको लोकतान्त्रिक पुनर्संरचना गर्ने हो भने सिद्धान्ततः यो नीतिलाई स्वीकार्नुपर्दछ । परन्तु नेपालको ठोस भू-राजनीतिक स्थिति र विभिन्न उत्पीडित जाति र क्षेत्रहरूको आर्थिक-सामाजिक विकासको न्यूनस्तरलाई मध्यनजर गर्दा आत्मनिर्णयको अधिकारको नीतिका आधारमा जातीय तथा क्षेत्रीय स्वायत्त शासनको कार्यक्रम नै सबभन्दा वैज्ञानिक र उपयुक्त हुन्छ । हामीकहाँ स्वतन्त्र राज्यहरू स्वेच्छिक ढङ्गले सङ्घीयतामा आवद्ध भएको नभै एकात्मक राज्यलाई सङ्घीय राज्यहरूमा पुनर्गठित गर्न लगाएकोले सुरुसुरुमा यो नीति र कार्यक्रम आत्मसात् गर्न केही कठिनाई पर्न सक्छ । तर यसरी मात्र सही लोकतान्त्रिक आधारमा सङ्घीय राज्यहरू बीच नयाँ र सुदृढ एकता कायम हुन सक्छ भन्ने कुरालाई सबैले मनन गर्नुपर्दछ ।

जहाँसम्म आत्मनिर्णयको अधिकारले देशलाई विखण्डनतिर लैजान सक्छ भन्ने कुरा छ, उत्पीडित जाति र क्षेत्रलाई स्वेच्छिक अधिकार दिएर आजसम्म दुनियाँमा कुनै पनि देश टुक्रिएको छैन । बरु उल्टै त्यस्तो अधिकार नदिएर बलजफ्ती बाँधेर राख्न खोज्दा देश टुक्रिने गरेको छ । जसरी सम्बन्ध-विच्छेदको अधिकार पाएका सबै श्रीमतीहरू श्रीमान्बाट अलग हुँदैनन्, त्यसैगरी आत्मनिर्णयको अधिकार पाएका सबै राज्यहरू केन्द्रबाट छुट्टिदैनन् भन्ने कुरा राम्ररी बुझ्न जरुरी छ ।

२.३. सङ्घीय संरचनाको स्वरूप : सङ्घीयताको उपर्युक्त आधार र नीतिअनुरूप देशको राज्य संरचना तीन तह (केन्द्र, स्वायत्त गणराज्य र स्थानीय तह) हुनेछन् । नेपाललाई जातीय बोनोट, भौगोलिक अनुकूलता, भाषिक आधार, आर्थिक सम्भावना आदिलाई ख्याल गर्दै तत्काल निम्न बमोजिम एघारवटा स्वायत्त गणतन्त्र राज्य र तीभित्र अरू थप उप-स्वायत्त राज्य वा इकाइमा विभाजन गर्न सकिने प्रस्ताव गरिएको छ । ती हुन्- क्षेत्रीय आधारमा गठन गरिएका सेती-महाकाली राज्य र भेरी-कर्णाली राज्य, तथा जातीय आधारमा निर्माण गरिएका मगराँत, थारुवान, तमुवान, नेवाः, ताम्सालिङ, किराँत, लिम्बुवान, कोचिला र मधेस । यीमध्ये मधेसभित्र भाषिक आधारमा मिथिला, भोजपुरा र अवध उप-राज्य निर्माण गर्ने प्रस्ताव गरिएको छ । (हेर्नुोस् नक्सा)

- राज्यहरूको सीमा आपसी सहमतिमा जातीय बनोट, भाषिक आधार, आर्थिक सम्भावना, भौगोलिक अनुकूलता आदिलाई समेत विचार गरी निर्धारण गरिनेछ।
- एउटा राज्यभित्र कुनै अर्को जाति वा जातिहरूका सघन अस्तित्व रहेका इलाका भए त्यहाँ स्थानीय स्तरका स्वायत्त इलाकाहरू निर्माण गर्न सकिनेछ।
- नेपालमा हाल सूचीकृत गरिएका जनजातिमध्ये हिमालीक्षेत्रका व्याँसी, हिमाली (लामा/भोटे), शेर्पा, थकाली आदि, पहाडका बरामु, भुजेल, चेपाङ, छत्तेल, दुरा, हायु, हयोल्मो, जिरेल, लेप्चा, सुनुवार, थामी आदि, भित्री मधेसका माभी-बोटे, दनुवार, दराई, कुमाल आदि र तराईका धिमाल, भाँगड-किसान, मेचे, मुण्डा-सन्थाल, कोच-राजवंशी आदिका पनि सघन बसोबास भएका ठाउँमा स्थानीय स्वायत्त इलाका बन्न सक्नेछन्।

३.४. अधिकार र दायित्व : केन्द्र, राज्य र स्थानीय तह बीच अधिकार र दायित्वको स्पष्ट बाँडफाँड गरी संविधानमा नै सूचीकृत गरिनेछ। जसअनुसार सीमा सुरक्षा, सैन्य व्यवस्थापन, वैदेशिक सम्बन्ध, अन्तरराज्य व्यापार, मौद्रिक नीति र केन्द्रीय बैंक, भन्सार राजस्व, ठूला जलविद्युत परियोजना, रेल्वे, हवाईमार्ग, राष्ट्रिय मार्गहरू, केन्द्रीय विश्वविद्यालय, नापतौल आदि केन्द्रको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनेछन् भने बाँकी अधिकार स्वायत्त राज्यहरूमा रहनेछ। सोही बमोजिम स्थानीय यातायात, स्थानीय कर, शिक्षा, स्वास्थ्य, सरसफाइ, स्थानीय साधनस्रोत आदि माथि स्थानीय निकायहरूको अधिकार रहनेछ।

केन्द्र र राज्य बीचको सम्बन्ध सन्तुलित र सुमधुर बनाउन विशेष व्यवस्था गरिनेछ। केन्द्रले राज्यसम्बन्धी निर्णय गर्दा राज्यका प्रतिनिधिहरूको सहमतिमा र राज्यले निर्माण गरेका कानूनहरू केन्द्रको सहमतिमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

३.०. शासनप्रणाली :

३.१. व्यवस्थापिका :

- ३.१.१. केन्द्रमा दुई सदनको र राज्यमा एक सदनको व्यवस्थापिका रहनेछ। व्यवस्थापिकाको सदस्य सङ्ख्या सकेसम्म सानो राखिनेछ।
- ३.१.२. केन्द्रको तल्लो सदनमा जनसङ्ख्याको आधारमा प्रतिनिधि चुनिनेछन् भने उपल्लो सदनमा सबै राज्यहरूबाट बराबर प्रतिनिधि चुनिनेछन्।

३.२. कार्यपालिका :

- ३.२.१. केन्द्रमा प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रणालीबाट निर्वाचित कार्यकारी राष्ट्रपति र व्यवस्थापिका सदस्यहरूबाट निर्वाचित प्रधानमन्त्रीको व्यवस्था हुनेछ।
- ३.१.२. राष्ट्रपतिले राष्ट्रध्यक्ष, सेना प्रमुख र कार्यकारी प्रमुखको भूमिका निर्वाह गर्नेछन् र प्रधानमन्त्रिले दैनिक सरकार र प्रशासन सञ्चालनको जिम्मेवारी वहन गर्नेछन्।
- ३.२.३. राज्यमा गभर्नर र मुख्यमन्त्रीको व्यवस्था हुनेछ।

३.३. न्यायपालिका :

- ३.३.१. तीन तहको अदालती संरचना कायम गरिनेछ। केन्द्रमा सर्वोच्च अदालत, राज्यमा उच्च अदालत र जिल्लामा जिल्ला अदालत रहनेछन्। जिल्लाको मातहतमा लोक अदालत वा मेलमिलाप केन्द्रहरू रहनेछन्।
- ३.३.२. सर्वोच्च अदालतलाई गम्भीर कानुनी प्रश्न, संवैधानिक विषयहरू, अन्तरराज्यसम्बन्धी विषयहरू, राष्ट्रिय स्रोत साधनको बाँडफाँड र उपयोगसम्बन्धी विवादहरू र केही गम्भीर प्रकृतिका अन्य विषयहरू मात्र हेर्ने अदालतको रूपमा विकास गरिनेछ।
- ३.३.३. उच्च अदालतलाई असाधारण अधिकारसहित प्रभावकारी बनाइनेछ।
- ३.३.४. ठूलालाई चैन र सानालाई ऐन रहेको वर्तमान न्यायप्रणालीमा आमूल परिवर्तन गरिनेछ।

३.४. प्रशासनिक क्षेत्र :

- ३.४.१. सरकारी प्रशासनिक सेवालालाई केन्द्रीय, राज्यीय र स्थानीय गरी तीन तहमा विभाजन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।
- ३.४.२. विद्यमान सरकारी प्रशासन (निजामति, जङ्गी, प्रहरी र अन्य सेवाहरू) लाई जनउत्तरदायी, इमान्दार, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी बनाउने तथा सङ्घीय लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप कार्य गर्न सक्ने बनाउन 'प्रशासन पुनर्संरचना आयोग' गठन गरिनेछ।
- ३.४.३. सरकारी सेवामा कार्यरत कर्मचारीको पारिश्रमिकलाई आफू र आफूमा आश्रित परिवारजनको जीवन निर्वाहको लागि यथेष्ट रूपमा पुग्ने गरी वृद्धि गर्ने व्यवस्था गरिनेछ र त्यसलाई मुद्रास्फीतिसँग आवद्ध गर्दै लगिनेछ।

४.०. राष्ट्रिय सुरक्षा :

- ४.१. नयाँ लोकतान्त्रिक गणतान्त्रिक मूल्यमान्यता र परिस्थितिअनुरूप नयाँ राष्ट्रिय सुरक्षा नीति तय गर्न तथा सुरक्षा क्षेत्रको पुनर्संरचना गर्न उच्च स्तरीय सुरक्षा आयोग गठन गरिनेछ।
- ४.२. वर्तमान सुरक्षा प्रणालीको पारम्परिक सोचलाई पुनर्व्याख्या गरी राष्ट्रिय सुरक्षा संयन्त्रमा आम नागरिक अघिल्लो पङ्क्तिमा र सुरक्षा संयन्त्रहरू सहयोगीको रूपमा रहने किसिमको रणनीति तय गरिनेछ। सेनालाई व्यारेकमा थुनी राख्नु सट्टा विकास-निर्माणसम्बन्धी रचनात्मक काममा लगाउने र सेनाको सामाजिकीकरण गर्दै जनमुखी बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- ४.३. नेपाली सेनाको लोकतान्त्रीकरण र जनमुक्ति सेनाको व्यावसायीकरण गर्दै यथासक्य छिटो उचित ढङ्गले समायोजन गरेर नयाँ राष्ट्रिय सेना निर्माण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिनेछ। राष्ट्रिय सेनामा सबै जाति/जनजाति, उत्पीडित क्षेत्र, महिला, दलितलगायत सबैको समानुपातिक र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। सेनालाई चुस्त

बनाई आधुनिकीकरण गरिनेछ। १८ वर्षभन्दा माथिका निश्चित उमेरसम्मका स्वस्थ नागरिक सबैलाई सैनिक शिक्षा र तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।

- ४.४. सङ्घीय राज्यप्रणालीको नयाँ अवधारणा अनुसार सैन्यबल केन्द्रीय सरकारको मातहत रहनेछ भने स्वायत्त राज्यहरूले आ-आफ्नो अर्ध-सैनिक बल वा जनमिलिसिया निर्माण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। साथै सीमा सुरक्षा बल, औद्योगिक सुरक्षा बल, वन सुरक्षा बल, राजमार्ग सुरक्षा बल, ग्रामीण सुरक्षा बल आदि प्रणालीको विशिष्टीकरण गरिनेछ।
- ४.५. देशमा हाल नेपाल, भारत र बेलायती सेनामा सेवा गरी निवृत्त भएका लाखौं भू.पू. सैनिकहरू रहेको हुँदा उनीहरूको अनुभव र क्षमतालाई राष्ट्रिय हितमा प्रयोग गर्न विशेष योजना बनाइनेछ। भारतीय र बेलायती सेनाबाट निवृत्त भएका भू.पू. सैनिकहरूले पाउने पेन्सन लगायतका सुविधामा रहेको असमानता हटाउन विशेष पहल गरिनेछ।

(ग). नयाँ नेपालको आर्थिक आधार

वस्तुतः नयाँ नेपाल भनेको गरिवी, बेरोजगारी, भोक, अशिक्षा, परनिर्भरता, असमानताबाट मुक्त समुन्नत र आत्मनिर्भर नेपाल हो। त्यसैले संविधानसभामार्फत् अग्रगामी राजनीतिक परिवर्तन सुनिश्चित गर्नुको साथसाथै देशको सम्पूर्ण शक्ति आर्थिक विकासमा केन्द्रित गरिनेछ। त्यसको निम्ति 'नयाँ सङ्क्रमणकालीन अर्थनीति' (New Transitional Economic Policy) को विस्तृत कार्ययोजना तयार गरेर अभियानात्मक रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। परिणामस्वरूप देश १० वर्षमा मध्यमस्तर, २० वर्षमा उच्चस्तर र ४० वर्षमा अति उच्चस्तरको विकासको कोटिमा पुग्नेछ। यसका लागि अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन आर्थिक विकास योजना तयार गरी लागू गरिनेछ। त्यसनिम्ति हाम्रो सामान्य मार्गचित्र यस्तो हुनेछ :

१.०. सामान्य विकास नीति

१.१. सामन्तवादी सम्बन्धको अन्त्य : नेपालको समग्र विकासको निम्ति मुख्य बाधक तत्व भनेको विविध क्षेत्रमा र मुख्यतः कृषिमा अद्यावधि कायम रहेको सामन्तवादी उत्पादन सम्बन्ध नै हो। दुई तिहाइ श्रमशक्ति अल्भिरहेको कृषिमा सामन्ती उत्पादन सम्बन्धका सबै रूपहरू जरैदेखि उखेलेर नफाली नेपालको आर्थिक कायापलट र तीव्र विकास सम्भवै छैन। त्यसैले 'जमिन जोत्नेको' सिद्धान्तका आधारमा क्रान्तिकारी भूमिसुधार कार्यान्वयन गर्दै समाजका सबै क्षेत्रमा विद्यमान सामन्तवादका अवशेषलाई निमिट्यान्त पारेर तीव्र आर्थिक विकासको आधार तयार गरिनेछ। अन्ततः राजनीतिक क्रान्ति पूरा नभै आर्थिक क्रान्ति सफल हुन्न भन्ने तथ्यलाई राम्ररी स्थापित गरिनेछ।

१.२. रोजगारीसहितको आर्थिक वृद्धि : नेपालको तीव्र विकासको मूल आधार भनेको प्रचुर जनशक्ति नै हो, जुन अहिलेसम्म कि त पूर्ण बेरोजगार भएर विदेश भौतारिरहेछ कि पुरानो निर्वाहमुखी कृषिमा टाँसिएर छद्म-बेरोजगारी र अर्ध-बेरोजगारीको पीडा भोगिरहेछ। परन्तु अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूद्वारा लादिएको नव-उदारवादी आर्थिक नीतिले देशमा रोजगारीविनाको र सीमित सहरबजार केन्द्रित नक्कली आर्थिक वृद्धि मात्रै दिने गरेको छ। यो स्थितिमा आमूल परिवर्तन गरेर जगोडा श्रम शक्तिको अधिकतम सदुपयोग हुने गरी उत्पादनशील श्रम र रोजगारी प्रधान विकास नीति अनुसरण गरिनेछ। त्यसरी मात्रै आर्थिक वृद्धि र सामाजिक न्यायको सन्तुलन कायम हुनेछ र विकासको प्रतिफल घरघर र गाउँगाउँमा पुग्नेछ। यसनिम्ति राज्य र अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूको आडमा हुर्केको अनुत्पादनशील र परजीवी नोकरशाही पुँजीवादी सम्बन्धको अन्त्य गरी उत्पादनशील औद्योगिक पुँजीवादी सम्बन्ध विकास गर्न जोड दिइनेछ।

१.३. सार्वजनिक-निजी साभेदारी : विकास निम्ति आवश्यक पुँजीको अभाव पूर्ति गर्न र देशभित्रै छरिएर रहेको पुँजीको अधिकतम सदुपयोग गर्न सार्वजनिक-निजी साभेदारी प्रणालीलाई योजनावद्ध ढङ्गले अघि बढाइनेछ। टेलिफोन, विजुली, पानी आदि वस्तुका उपभोक्ता र उद्योग व्यवसायका मजदुरहरूबाट सोही संस्थान वा उद्योगमा साना शेयर लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। राज्यको नेतृत्व र पहलमा स्वदेशी वा विदेशी निजी क्षेत्रको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने यो प्रणाली नै नयाँ अन्तरिम अर्थनीतिको मेरुदण्ड रहनेछ।

१.४. सहकारी अभियान : हाम्रो जस्तो सानो जमिन वा पुँजीको स्वामित्व भएका मान्छेहरूको बाहुल्य रहेको समाजमा एक्लाएक्लै भन्दा सहकारी ढङ्गले आर्थिक क्रियाकलाप गरेर मात्रै वर्तमान असमान प्रतिस्पर्धात्मक विश्वमा टिक्न सम्भव हुन्छ। त्यसैले विविधखाले उत्पादन, वितरण र वित्तीय सहकारी संजाल देशभर विस्तार गरेर त्यसमार्फत् आत्मनिर्भर विकास गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।

१.५. विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग : आर्थिक उत्पादनका सबै क्षेत्रमा सूचना-सञ्चार र सबैखाले विज्ञान तथा प्रविधिको अत्यधिक प्रयोग हुने वर्तमान विश्व सन्दर्भमा विज्ञान र प्रविधिको उचित प्रयोग गरेर तीव्र वृद्धिदर हासिल गर्ने प्रयत्न गरिनेछ। त्यसनिम्ति शिक्षा र मानवीय संसाधनको विकासमा विशेष जोड दिइनेछ।

१.६. राष्ट्रिय साधनस्रोतको अधिकतम प्रयोग : आत्मनिर्भर र तीव्र विकास निम्ति देशभित्रै प्रचुर मात्रामा उपलब्ध र सापेक्ष लाभ भएका वस्तु र क्षेत्र, जस्तै जल, जमिन, जङ्गल, जैविक विविधता, जडिबुटी, जनशक्ति आदिको अधिकतम प्रयोग गर्ने नीति लिइनेछ। त्यसनिम्ति कृषि उद्योग, पर्यटन, जलस्रोत, सेवा क्षेत्र र पूर्वाधार निर्माणलाई प्राथमिकताका क्षेत्र मानिनेछ।

१.७. समाजवाद उन्मुख राष्ट्रिय औद्योगिक पुँजिवादको विकास : समग्रमा, अर्थतन्त्रमा विद्यमान सामान्तवाद र नोकरशाही तथा दलाल पुँजिवादका सबै रुपहरूको अन्त्य गरेर तिब्र अर्थिक वृद्धि, सामाजिक न्याय, क्षेत्रीय सन्तुलन र आत्मनिर्भरता सहितको समाजवाद उन्मुख राष्ट्रिय औद्योगिक पुँजिवादको विकास गर्नु राष्ट्रिय विकास नीतिको मुख्य चरित्र र विशेषता हुनेछ ।

२.०. कृषि र वन

- २.१. जल, जमिन र जैविक विविधतामा देश धनी भएको, कृषि क्षेत्रमा बहुसङ्ख्यक जनता आश्रित भएको र कृषि उद्योगमा तुलनात्मक लाभ प्राप्त हुने भएकाले निर्वाहमुखी कृषि क्षेत्रको आमूल परिवर्तन गरेर व्यावसायिक कृषिमा रूपान्तरण गर्नु नयाँ नेपालको आर्थिक विकास नीतिको मुख्य प्राथमिकता क्षेत्र हुनेछ ।
- २.२. सर्वप्रथम क्रान्तिकारी भूमिसुधार कार्यान्वयन गरिनेछ । कृषिमा सामन्ती भूमि-सम्बन्ध, गैरहाजिर जमिनदारी आदिको पूर्ण अन्त्य गरिनेछ । वास्तविक जोताहा मोही, मुक्त कर्मैया, भूमिहीन किसान, गरिब किसानलाई निःशुल्क जमिन वितरण गरिनेछ । तराई, पहाड र हिमालमा फरक-फरक हदबन्दीको सीमा किटान गरेर लागू गरिनेछ । साना किसानहरूलाई सहकारीमा सङ्गठित गरिनेछ । आधुनिक ढङ्गले खेती गर्न, बाली विविधीकरण गर्न र व्यावसायिक खेती गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । बाँझो कृषि भूमिलाई शुल्क लगाउने व्यवस्था गरी उत्पादन बढाउने कार्यमा लाग्न सबैलाई अभिप्रेरित गरिनेछ ।
- २.३. मुलुकका निश्चित स्थानमा आन्तरिक प्रयोगको निम्ति आवश्यक खाद्यान्न खेती गरेर बाँकी क्षेत्रमा तुलनात्मक एवम् प्रतिस्पर्धात्मक लाभ भएका विशिष्ट, अनुपम तथा उच्च मूल्य, थोरै वजन र कम आयतन भएका कृषिजन्य वस्तु (जस्तै, पहाडी भेगमा बेमौसमी तरकारी, ऐंसेलु, काफल, मेल जस्ता फलफूल, गुणस्तरयुक्त वास्नादार मह, लुईचे, कालिज, डाँफे जस्ता चराचुरुङ्गी, जडिबुटी खाएका चोरीको दूध र चीज, चिसो पानीका माछा, चिसो पानीको चामल, यार्चागुम्बा, पाँचऔलेलगायतका हिमाली जडिबुटी आदि) को व्यावसायिक उत्पादन गरी निर्यात गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ । कृषि, पशुपालन, फलफूल खेती, माछापालनलाई एकीकृत ढङ्गले उद्योगको रूपमा विकास गरिनेछ । कृषि उद्योगलाई देशको प्रमुख आर्थिक क्षेत्रको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- २.४. मध्यपहाडका ठूला टार र भित्री मधेस तथा तराईमा वर्षभर सिञ्चाइको निम्ति विशेष योजना बनाएर कार्यान्वयन गरिनेछ । देशभित्र फर्टिलाइजर (मलखाद) कारखाना, कृषि औजार कारखाना स्थापना गरिनेछ । दक्ष कृषि जनशक्ति उत्पादन गर्न कृषि तथा वन विश्वविद्यालय स्थापना गरिनेछ ।

- २.५. कृषि उपजहरूको बजार र भण्डारणको लागि कृषि सडक र शीत भण्डारहरूको सञ्चालन निर्माण गरिनेछ । किसानहरूलाई आफ्ना उत्पादनको न्यूनतम (समर्थन) मूल्य उपलब्ध गराउने विशेष कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
- २.६. तराई र मध्यपहाडका समथर इलाकाबाहेक देशको अधिकांश भूभागमा जैविक विविधता अनुकूलको वन तथा जडीबुटी खेती गरिनेछ र त्यसलाई राष्ट्रिय उद्योगको रूपमा विकास गरिनेछ । यसनिम्ति सम्पूर्ण देशको भू-उपयोग योजना निर्माण गरी लागू गरिनेछ । नदी नियन्त्रण र भू-संरक्षणको विस्तृत योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- २.७. कृषि क्षेत्रमा ऋण कर्जा विकास र विस्तारका लागि कृषि विकास बैंकका अतिरिक्त भूमि विकास बैंक, लघु तथा घरेलु विकास बैंक आदिको स्थापना गरिनेछ । भूमिहीन तथा साना किसानहरूको ऋण मिनाहा गरिनेछ । मध्यम किसानको ऋणको व्याज मिनाहा गरिनेछ ।
२८. पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्न विशेष ध्यान दिइनेछ र त्यस विपरीत हुने गतिविधिलाई कडाइपूर्वक रोकिनेछ । रासायनिक मल र विषादीको सट्टा जैविक र प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

३.०. पर्यटन तथा उद्योग

- ३.१. पर्यटनलाई नयाँ आर्थिक विकास नीतिको उच्च प्राथमिकतामा राखिनेछ । तराईदेखि उच्च हिमालसम्मको जैविक विविधता, सांस्कृतिक र धार्मिक विविधताको उच्चतम प्रयोग गरी पर्यटनको विकास गरिनेछ । ग्रामीण पर्यटन, हिमालीय तथा पर्वतीय पर्यटन, पर्या-पर्यटन, जलयात्रा पर्यटन, पदयात्रा पर्यटन, दृश्यावलोकन पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, स्वास्थ्य पर्यटन, शैक्षिक पर्यटन, खेलकुद पर्यटन, सांस्कृतिक पर्यटन इत्यादि विविध पर्यटनका रूपहरूको विकास गरी विदेशी पर्यटकहरू आकर्षित गरिनेछ । हाल वर्षेनी ५ लाख जति विदेशी पर्यटक आउने गरेकोमा सो सङ्ख्यालाई दश वर्षभित्र २० लाखसम्म पुऱ्याउने प्रयत्न गरिनेछ । ल्हासासम्म आएको रेल काठमाडौं हुँदै लुम्बिनीसम्म विस्तार र सिमरा तथा लुम्बिनीमा अन्तर्राष्ट्रिय एयरपोर्ट र काठमाडौं-हेटौँडा फास्ट ट्रायाक (सुरुङ्मार्ग) निर्माण गरी टुरिस्टको सङ्ख्या त्योभन्दा पनि बढी गराउन प्रयत्न गरिनेछ, जसले देशको अर्थतन्त्र नै कायापलट गर्नेछ । यसनिम्ति भारत र चीन बीचको टुरिस्टहरूको प्रवाहलाई नेपाल हुँदै सञ्चालन गर्न विशेष जोड दिइनेछ ।
- ३.२. राष्ट्रिय औद्योगिकीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ । सबभन्दा पहिले रुग्ण उद्योगहरूलाई पुनः सञ्चालन गर्न विशेष जोड दिइनेछ । विदेशीहरूसँग प्रतिस्पर्धा

गर्न नसकी अधिकांश उद्योग धरासायी हुँदै गएको स्थितिमा राष्ट्रिय उद्योगधन्दाहरूलाई विशेष संरक्षण दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ। विलासिताका वस्तुहरूको आयातलाई निरुत्साहित गरेर स्वदेशी पुँजी स्वदेशी औद्योगिक लगानीमा लगाउने वातावरण निर्माण गरिनेछ। साना तथा घरेलु उद्योगहरूलाई विशेष प्रोत्साहन गरिनेछ। विशेषतः आयात प्रतिस्थापन गर्ने उद्योगमा लगानी गर्न विदेशी लगानीकर्ताहरूलाई स्वागत गरिनेछ। उद्योगमा ५१ प्रतिशत स्वदेशी लगानी हुने संयुक्त लगानीलाई प्राथमिकता दिइनेछ। भारत र चीनको ठूलो बजारलाई मध्यनजर गरी खासखास दक्षिणी र उत्तरी सीमावर्ती इलाकामा निर्यातमूलक उद्योग स्थापना गर्न 'विशेष आर्थिक क्षेत्र' स्थापना गरिनेछ। वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिने ठूलो विप्रेसन (remittance) को रकमलाई औद्योगिक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गरिनेछ। श्रमिकहरूलाई उद्योगको व्यवस्थापनमा संलग्न गराएर र उद्योगहरूको शेयर मजदुरहरूलाई पनि वितरण गरेर मजदुर-व्यवस्थापन बीचको अन्तरविरोध मित्रवत् ढङ्गले हल गर्ने प्रयत्न गरिनेछ।

४.०. जलस्रोत तथा जलविद्युत

- ४.१. जलस्रोत र जलविद्युतको विकासलाई नयाँ नेपाल निर्माणको एक प्रमुख आधार बनाइनेछ। जलविद्युत आयोजनालाई सिञ्चाइ, यातायात, औद्योगिक एवम् सहरी विकाससँग एकाकार गरी अगाडि बढ्नका लागि आगामी १० वर्षसम्म जलविद्युत विकासलाई एक अभियानको रूपमा लगिनेछ। अल्पकालीन र दीर्घकालीन योजना बनाएर आगामी १० वर्षमा १० हजार मेघाबाट विद्युत उत्पादन गरिनेछ।
- ४.२. साना तथा मझौला जलविद्युत योजना आन्तरिक लगानीबाट र ठूला तथा निर्यातमूलक योजना विदेशी लगानीबाट सम्पन्न गर्ने नीति अनुसरण गरिनेछ। जलविद्युत सम्भावनामा संसारको दोस्रो धनी मानिने देशमा भण्डै आधा दिन लोडसेडिङ गर्नुपरिरहेको विडम्बनापूर्ण स्थितिलाई अन्त्य गर्न देशभित्रै छरिएर रहेका साना पुँजी सङ्कलन गरी साना तथा मझौला जलविद्युत आयोजनामा लगानी गर्न विशेष पहल गरिनेछ। विद्युत र पानी उपभोक्ताहरूलाई नै आयोजनाको शेयर वितरण गरेर पुँजी सङ्कलन गर्ने नीति लिइनेछ।
- ४.३. ग्रामीण विद्युतीकरणमा विशेष जोड दिइनेछ र आगामी दश वर्षमा सबै गाउँ र घरहरूमा बिजुली बितरण गरिनेछ।
- ४.४. कोशी, गण्डकी र कर्णालीमा महाभारत शृङ्खलामा बाँध बाधेर वा सुरुङ खनेर सम्पूर्ण तराईलाई सिञ्चाइ नहर सञ्जालले जोड्ने योजना प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ। पहाडका नदी किनारका ठूला टारहरूमा लिफ्ट सिंचाई, नहर आदि विविध तरिकाले स्थायी सिञ्चाइको व्यवस्था गरिनेछ। वर्षाको पानी सञ्चय गरेर हिउँदमा प्रयोग गर्न ठूलाठूला पोखरीहरू निर्माण गर्ने विशेष अभियान सञ्चालन गरिनेछ।

५.०. भौतिक पूर्वाधार तथा सहरीकरण

- ५.१. 'नयाँ नेपाल निर्माणको आधार, आधुनिक भौतिक पूर्वाधार' को नारालाई आर्थिक विकासको सूत्रवाक्य बनाइनेछ। विकसित भौतिक पूर्वाधार विना नयाँ नेपालको कल्पना सपना मात्र हुने भएकाले सडक, रेलमार्ग, रोप-वे, खानेपानी आयोजना, आवास तथा सहरीकरण जस्ता विषयमा उच्च प्राथमिकता दिइनेछ। विगतमा खालि काठमाडौँ र भारतीय सिमानाका सहर जोड्नमा मात्र जोड दिँदै आएकोमा एकीकृत र सन्तुलित विकासको निम्ति हिमाल, पहाड र तराईलाई तथा पूर्व र पश्चिमलाई जोड्न विशेष ध्यान दिइनेछ। साथै सङ्घीय ढाँचाअनुरूप स्वायत्त राज्यहरूका राजधानीलाई एक अर्कासँग जोड्न र त्यहाँ व्यवस्थित सहरी विकास गर्न जोड दिइनेछ।
- ५.२. सम्पूर्ण देशको भू-उपयोग योजनासहित एकीकृत विकासका लागि अल्पकालीन र दीर्घकालीन योजना निर्माण गरेर बीस वर्षभित्र देशको मुहारै परिवर्तन गर्ने गरी सडक, रेल मार्ग, सुरुङ मार्ग, रोप-वे र सहरीकरणको बृहद् सञ्जाल निर्माण गरिनेछ। सर्वप्रथम मध्यपहाडबाट पूर्व-पश्चिम जोड्ने सडक मार्ग पूरा गरिनेछ। तराईमा पूर्वदेखि पश्चिम जोड्ने विद्युतीय रेलमार्ग निर्माण गरिनेछ। भित्री मधेसबाट पूर्व-पश्चिम जोड्ने सडक मार्ग पूरा गरिनेछ। भारत र चीन बीचको गतिशील पुलको काम गर्ने गरी पूर्व, मध्य र पश्चिमका ५ वा ६ वटा उत्तर-दक्षिण सडक मार्ग निर्माण गरिनेछ। ल्हासाबाट काठमाडौँ हुँदै लुम्बिनीसम्म रेलमार्ग विस्तार गर्ने पहल गरिनेछ। (हेर्नोस् नक्सा)
- ५.३. ग्रामीण पूर्वाधार निर्माणमा विशेष ध्यान दिइनेछ। खासगरी सुदूर पश्चिमका पिछडिएका पहाडी जिल्ला, कर्णाली प्रदेश र मध्य तथा पूर्व पहाडी जिल्लाहरूमा सडक सञ्जाल विस्तार गर्न प्राथमिकता दिइनेछ। पहाडी क्षेत्रमा सडक निर्माण गर्दा हरित सडक निर्माणमा जोड दिइनेछ। यातायातलाई उत्पादनसँग जोडेपछि मात्र त्यसले वास्तविक जनतालाई विकासको फल पुऱ्याउँछ भन्ने कुरामा ध्यान दिइनेछ। ५ वर्षभित्र सबैलाई शुद्ध पिउने पानी वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।
- ५.४. जातीय तथा क्षेत्रीय स्वायत्त गणराज्यहरू प्रत्येकमा एक एक वटा नमुना सहरको विकास गरिनेछ र ७५ वटै जिल्लाहरूमा एकीकृत नमुना विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरेर देशैभर त्यस्तो मोडेल विस्तार गरिनेछ। छरिएका गाउँहरूलाई आधुनिक सुविधासहित एकीकृत गरेर सघन वस्ती विकास गरिनेछ। सुकुम्वासीहरूलाई स्थायी आवासको व्यवस्था गरिनेछ।

५.५. काठमाण्डौ उपत्यकाको एकीकृत विकास योजना बनाएर वर्तमान अनियन्त्रित विस्तारलाई व्यवस्थित गरिनेछ। काठमाडौं उपत्यका बाहिर स्याटेलाइट सहरहरूको विकास गरेर र काठमाडौं-हेटौंडा फास्टट्रयाक (सुरुडमार्ग) निर्माण गरेर काठमाडौंको आप्रवासनको चापलाई नियन्त्रित गरिनेछ। मेलम्ची आयोजना आगामी ५ वर्षभित्र पूरा गरेर काठमाडौंको खानेपानी समस्या दीर्घकालीन रूपले हल गरिनेछ भने वैकल्पिक स्रोतहरू र विद्यमान स्रोतहरू समेतको समुचित व्यवस्थापन तथा परिचालन गरी आगामी एक वर्षभित्र खानेपानीको आपूर्तिलाई सहज तुल्याइनेछ।

५.६. दुर्गम जिल्लाहरू जोड्ने हवाईमार्ग र रोप-वे (रज्जुमार्ग) लाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ। पहाडी जिल्लाहरूमा हवाई यातायात सुगम र सरल बनाइनेछ।

६.०. वित्त, वाणिज्य र आपूर्ति

६.१. साना किसान र घरेलु तथा साना उद्योगहरूलाई आवश्यक कर्जा सहज ढङ्गले उपलब्ध गराउन लघु वित्त योजनाहरू र विशेष बैङ्किक व्यवस्था गरिनेछ। छानबिनको आधारमा खराब ऋणीबाट कडाइका साथ ऋण असुली गर्न र नियत राम्रो भएका ऋणीहरूलाई पुनर्स्थापना गर्न एक उच्चस्तरीय छानबिन आयोग गठन गरिनेछ। जनयुद्धको क्रममा पीडित साना किसान तथा उद्यमीहरूको ऋण र आम पीडित जनसमुदायको बिजुली महसुल मिनाहा गरिनेछ।

६.२. पेट्रोलियम पदार्थ र अन्य दैनिक उपभोगका वस्तुको सुपथ र सहज वितरणको आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ।

६.३. मजदुर, सुकुम्बासी र गरीबीको रेखामुनि रहेका जनतालाई अत्यावश्यक वस्तुहरू सुपथ मूल्यमा वितरण गर्ने सार्वजनिक वितरण प्रणालीको व्यवस्था गरिनेछ। साथै सहकारी पसलहरू खोल्न विशेष प्रोत्साहन गरिनेछ।

६.४. भ्रष्टाचार, मूल्यवृद्धि, तस्करी, कालोबजारी रोकन जनसमुदायलाई समेत परिचालन गरेर प्रभावकारी कदम चालिनेछ।

६.५. हिमाली भेगका जनताको अत्यावश्यक वस्तुहरूको आपूर्तिमा रहेको असुविधालाई ध्यान दिई तिब्बत (चीन) सँगका नाकाहरू खोल्न विशेष पहल गरिनेछ।

७.०. श्रम तथा रोजगारी

७.१. ठाउँठाउँमा श्रम विनियम केन्द्र स्थापना गरिनेछ र शैक्षिक तथा गैर-शैक्षिक बेरोजगारहरूको लगत तयार गरिनेछ। उत्पादनमूलक रोजगारी नपाएसम्म बेरोजगारहरूलाई जिउन लायक बेरोजगारी भत्ता दिइनेछ। स्वरोजगार व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहनेहरूलाई विना धितो कर्जा उपलब्ध गराइनेछ।

७.२. देशको अत्याधिक अतिरिक्त श्रमशक्तिलाई ध्यान दिई राज्यको तर्फबाट अल्पकालीन र दीर्घकालीन श्रमप्रधान विकास निर्माण योजनाहरू कार्यान्वयन गरिनेछ। अवस्था हेरी 'कामका लागि खाद्यान्न' वा 'कामका लागि श्रम-बन्ड' वा 'श्रम-शेयर' जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ, जसमा श्रमको आंशिक ज्याला सरकारी बन्ड वा शेयरमा दिइनेछ।

७.३. वैदेशिक रोजगारीबाट आएको विप्रेषणको रकम सङ्कलन गरी देशभित्रै रोजगारी सिर्जना गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

७.४. श्रमिकहरूको न्यायोचित हक, हित र सामाजिक सुरक्षाको संरक्षण गर्न श्रमिक सङ्गठनहरूबाट प्राप्त सुझावका आधारमा श्रमनीति अख्तियार गरिनेछ।

(घ). नयाँ नेपालको सामाजिक-सांस्कृतिक आधार

'नयाँ नेपाल, सुशिक्षित, सुसंस्कृत र स्वस्थ नेपाल' को नारालाई मूर्त रूप दिन सामाजिक-सांस्कृतिक रूपान्तरणको बृहद् गुरुयोजना बनाएर युद्धस्तरमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

१.०. शिक्षा, संस्कृति तथा खेलकुद

१.१. सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको कार्यसूची अनुकूल सामाजिक रूपान्तरणका लागि योग्य नागरिकहरू तयार गर्ने हिसाबले नयाँ शिक्षा नीति निर्माण गरिनेछ। हाल शिक्षामा व्याप्त व्यापारीकरणको अन्त्य गरिनेछ र सबैलाई कक्षा १२ सम्म निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिनेछ। शिक्षामा सबैको मौलिक अधिकार स्थापित गरिनेछ। उच्च शिक्षा हासिल गर्न चाहनेहरूलाई विना धितो सरल ऋण उपलब्ध गराइनेछ।

१.२. राज्यको तर्फबाट व्यापक साक्षरता अभियान सञ्चालन गरिनेछ र पाँच वर्षभित्र निरक्षरता पूर्ण रूपले उन्मूलन गरिनेछ।

१.३. शिक्षालाई जीवन र उत्पादनसँग जोडिनेछ। प्राविधिक र पोलिटेक्निक शिक्षालाई विशेष जोड दिइनेछ। औपचारिक शिक्षाबाट बञ्चित ठूलो जनसङ्ख्या र विशेषतः दश वर्षे जनयुद्धको दौरानमा क्रान्तिकारी आन्दोलनमा संलग्न युवायुवतीहरूलाई शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन खुला विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूको स्थापना गरिनेछ। तिनमा व्यावहारिक ज्ञानबाट हासिल शिक्षालाई समेत 'आजीवन शिक्षा' को रूपमा मान्यता दिने विशेष व्यवस्था गरिनेछ।

१.४. प्रत्येक स्वायत्त राज्यमा कमसेकम एक विश्वविद्यालय स्थापना गरिनेछ। कृषि तथा वन, इन्जिनियरिङ, मेडिसिन, सूचनाप्रविधि, व्यवस्थापन आदि क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विशिष्ट शिक्षण तथा अनुसन्धान केन्द्रहरू स्थापना गरेर विदेशी विद्यार्थी तथा अनुसन्धानकर्ताहरूलाई समेत आकर्षित गर्ने नीति लिइनेछ।

१.५. साहित्य, कला, संस्कृतिको संवर्द्धन र विकासको लागि राज्यले विशेष योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा गर्नेछ। साहित्य, कला, सङ्गीत र चलचित्रको समुचित विकासका लागि प्रतिष्ठानहरूको पुनर्गठन एवम् स्थापना गरिनेछ। सामाजिक-सांस्कृतिक विकृति र विसङ्गतिका विरुद्ध विशेष अभियान सञ्चालन गरी राष्ट्रिय, लोकतान्त्रिक, वैज्ञानिक संस्कृतिको विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ। जनयुद्ध र जनआन्दोलनका स्रष्टा सहिदहरूको विशेष सम्मानका लागि पहल गरिनेछ।

१.६. सबै प्रकारका खेलकुदको विकासको लागि एकीकृत योजना बनाएर लागू गरिनेछ। स्कुल र गाउँ/टोल तहदेखि नै खेलकुदको विकासमा विशेष जोड दिइनेछ। अन्तर्राष्ट्रियस्तरका खेलाडीहरूलाई राज्यले विशेष संरक्षण र सम्मानको व्यवस्था गर्नेछ।

२.०. स्वास्थ्य सेवा

२.१. स्वास्थ्यलाई सबैको मौलिक अधिकारका रूपमा स्थापित गरिनेछ र 'सबैका लागि स्वास्थ्य' को अवधारणा कार्यान्वयन गरिनेछ। सबैलाई आधारभूत स्वास्थ्यसेवा निःशुल्क उपलब्ध गराइनेछ।

२.२. स्वास्थ्यकर्मी उत्पादन गर्दा एलोपेथिक, आयुर्वेदिक, होमोपेथिक, युनानी, एक्युपंचर, एक्युप्रेसर, प्राकृतिक चिकित्सा तथा योगसम्बन्धी छुट्टाछुट्टै र एकीकृत कलेजहरू स्थापना गरिनेछ।

२.३. प्रत्येक गाउँ विकास समितिमा कम्तिमा पनि एउटा एलोपेथिक स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेदिक चिकित्सा केन्द्र र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना गर्ने विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

२.४. मुलुकको विभिन्न पर्यटकीय क्षेत्रमा सुविधायुक्त अस्पताल स्थापना गर्न निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरी विदेशीहरूलाई औषधोपचार पर्यटनकोलागि आमन्त्रण गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।

२.५. जडिबुटी प्रशोधन नगरी निकासी गर्ने कार्यलाई बन्द गरिनेछ र सङ्कलित जडिबुटी प्रशोधन गर्ने संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ।

३.०. महिला तथा बालबालिका

३.१. महिलालाई पैतृक सम्पत्तिलगायत समाज, अर्थतन्त्र र राज्यका हरेक क्षेत्रमा विशेष अधिकारसहित समान सहभागिताको ग्यारेन्टी गरिनेछ। व्यवस्थापिका, कार्यपालिका, न्यायपालिका र राज्यसत्ताको मेरुदण्ड मानिने सेना, प्रहरीलगायतको सुरक्षा निकायमा समानुपातिक सहभागिता कायम गर्दै जाने नीति अवलम्बन गरिनेछ।

३.२. जग्गाधनी लालपूर्जा र नागरिकतामा महिला पुरुष दुवैको नाम उल्लेख गर्ने प्रावधान स्थापित गरिनेछ। महिलाहरूलाई पेशामा निर्वाध ढङ्गले लाग्ने वातावरण निर्माण गर्न शिशु स्याहार केन्द्रहरूको व्यवस्था गरिनेछ।

३.३. महिला, पारिवारिक तथा बाल अदालत गठन गरिनेछ।

४.०. दलित

४.१. दलितहरूमाथि हुने छुवाछुतलगायतका सबै भेदभावहरूको पूर्ण अन्त्य गरिनेछ। पूरै देशलाई छुवाछुत मुक्त इलाका घोषणा गरिनेछ र छुवाछुत गर्नेहरूमाथि मानवता विरुद्ध अपराधको कडा कानुनी कारबाही गरिनेछ।

४.२. राज्यद्वारा आर्थिक, राजनैतिक, सामाजिक-सांस्कृतिक, शैक्षिक, प्रशासनिक, सैनिक लगायत जीवनका सबै क्षेत्रबाट दलित समुदायलाई सुनिश्चित ढङ्गबाट पछाडि पारिएको हुँदा अरू समुदाय सरह सबै क्षेत्रमा समान नहोउञ्जेलसम्म राज्यले विशेषाधिकारको व्यवस्था गर्नेछ। यो विशेषाधिकारको नीति र विधिलाई व्यावहारिक रूपमा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि विशेष नियमद्वारा व्यवस्थित गरिनेछ।

४.३. वादी समुदायका वाध्यात्मक यौन पेशामा संलग्न महिलाहरूलाई ससम्मान पुनर्स्थापना गरिनेछ।

५.०. युवा

५.१. युवाहरूको समस्या समाधानका लागि व्यवस्थित योजना बनाउन एक उच्चस्तरीय युवा आयोगको गठन गरिनेछ।

५.२. सोह्र वर्ष पुगेका युवाहरूलाई मताधिकारको व्यवस्था गरिनेछ।

५.३. युवाहरूको बौद्धिक तथा शारीरिक विकासका लागि राज्यद्वारा विशेष व्यवस्था गरिनेछ।

६.०. सूचना तथा सञ्चार

६.१. स्वतन्त्र र निष्पक्ष प्रेसको पक्षपोषण गरिनेछ। स्वतन्त्र प्रेसमाथिको सबै प्रकारको हस्तक्षेपलाई निषेध गरिनेछ। सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनलाई दृढतापूर्वक कार्यान्वयन गरिनेछ। श्रमजीवी पत्रकार ऐनलाई तदारुकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ।

६.२. सञ्चारमाध्यमको स्थापना र सञ्चालनसम्बन्धी नीतिको सरलीकरण गरिनेछ। सञ्चारमाध्यमको सञ्चालन गर्नको निम्ति लिने इजाजतपत्र र नवीकरणसम्बन्धी प्रक्रियालाई सहज बनाउनको लागि सम्बन्धित कानूनमा संशोधन गरिनेछ।

६.३. टेलिफोन सेवा यसै आर्थिक वर्षमा सबै गाविसहरूमा पुऱ्याइनेछ। मोवाइल सेवालाई गुणस्तरीय बनाउँदै मुलुकभर विस्तार गरिनेछ।

६.४. नेपाली चलचित्र उद्योगको संवर्द्धन र संरक्षणको लागि राष्ट्रिय चलचित्र नीति शीघ्र निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

७.०. विज्ञान तथा प्रविधि

७.१. विज्ञान तथा प्राविधिक शिक्षालाई प्राथमिक तहदेखि विश्वविद्यालय तहसम्म विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

७.२. मुलुकका प्रत्येक स्वायत्त राज्यमा कमिमा एउटा बहुमुखी प्राविधिक तालिम केन्द्र स्थापना गरी साक्षर जनसमुदायलाई व्यापक रूपमा प्रशिक्षण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

७.३. नयाँ प्रविधि विकास गर्ने प्रविधि विशेषज्ञलाई आर्थिक अनुदानका साथै प्रविधि विकासका लागि आवश्यक सहयोग प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

७.४. वैज्ञानिक तथा प्राविधिक प्रतिभा पलायन (Brain Drain) रोक्न राज्यको तर्फबाट विशेष कार्यक्रम ल्याइनेछ ।

८.०. सहिद परिवार, बेपत्ता परिवार र युद्धका घाइते

८.१. दशवर्षे महान् जनयुद्ध र जनआन्दोलनको क्रममा शहादत प्राप्त गर्नेहरूको स्मृति र सम्मानमा राज्यको तर्फबाट विशेष योजना र कार्यक्रम ल्याइनेछ । सहिदका परिवारहरूलाई उचित राहतको व्यवस्था गरिनेछ र छोराछोरीहरूलाई विश्वविद्यालय स्तरसम्म निःशुल्क पठनपाठनको व्यवस्था गरिनेछ ।

८.२. जनयुद्धको क्रममा बेपत्ता पारिएकाहरूको छानबिन गरी सत्यतथ्य पत्ता लगाउन एक उच्च स्तरीय आयोगको गठन गरिनेछ । सो प्रतिवेदनका आधारमा दोषीहरूमाथि कडाभन्दा कडा कार्रवाही गरिनेछ । बेपत्ता पारिएकाहरूको परिवारलाई राज्यले उचित राहत प्रदान गर्नेछ र छोरा-छोरीलाई विश्वविद्यालयस्तरसम्म निःशुल्क पठनपाठनको व्यवस्था गर्नेछ ।

८.३. जनयुद्धका घाइतेहरूको सम्पूर्ण उपचारको व्यवस्था राज्यले गर्नेछ । घाइतेहरूलाई उचित सम्मान र राहतको व्यवस्था राज्यले गर्नेछ ।

९.०. अपाङ्ग

९.१. अपाङ्गहरूलाई उनीहरूको कुल जनसङ्ख्याको अनुपातमा राज्य र समाजका सबै अङ्गहरूमा प्रतिनिधित्व गराइनेछ ।

९.२. सबै प्रकारका अपाङ्गहरूको संरक्षण, सम्मान र रोजगारीका लागि राज्यले विशेष कार्यक्रमको तर्जुमा गर्नेछ ।

१०.०. मुस्लिम

१०.१. मुस्लिम लामो समयदेखि नेपालमा बसोबास गर्दै आएको उत्पीडित अल्पसङ्ख्यक समुदाय भएकाले उनीहरूलाई विशेषाधिकारसहित राज्य, समाज र अर्थतन्त्रका सबै क्षेत्रमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व गराइनेछ ।

११.१. मुस्लिम समुदायको समग्र हित र विकासको लागि एक शक्तिशाली राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग गठन गरिनेछ ।

११.०. ज्येष्ठ नागरिक

११.०. ज्येष्ठ नागरिकहरूको समाजप्रति योगदानको कदर गर्दै राज्यले दिदै आएको मासिक भत्तालाई सम्मानपूर्ण जीवन यापन गर्न पुग्ने गरी वृद्धि गरिनेछ । उनीहरूका अनुभव, ज्ञान र सीपको सदुपयोग गर्न तथा उनीहरूका विशिष्ट समस्याहरूको समाधान गर्न राज्यले विशेष व्यवस्था गर्नेछ ।

१२.०. तेस्रो लिङ्गी

१२.१. सम्पूर्ण नेपाली यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यकहरूलाई उनीहरूको वास्तविक पहिचानसहित नागरिकताको व्यवस्था गरिनेछ । उनीहरूका विशिष्ट समस्या समाधान गर्न राज्यले विशेष ध्यान दिनेछ ।

(ड). विविध

१.०. पर्यावरण

१.१. प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण, दिगो उपभोग एवम् आवश्यक पर्ने प्राकृतिक वातावरणको पुनःस्थापना सम्बन्धमा विशेष कार्यक्रम ल्याई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१.२. नेपाल पक्ष भएका वातावरणसम्बन्धी महासन्धीहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

IV. माओवादी र क. प्रचण्ड नै किन ?

आदरणीय दिदीबहिनी तथा दाजुभाइहरू,

यतिबेला तपाईंले ऐतिहासिक फैसला गर्ने बेला आएको छ। तपाईंको अगाडि तीनथर शक्ति उभिएका छन्- प्रतिगमनकारी, यथास्थितिवादी र अग्रगमनकारी। तिनको सही पहिचान गरेर एक्काइसौं शताब्दीको नेपाललाई कुन दिशामा डोच्याउन दिने हो ? तपाईंले फैसला गर्नुपरेको छ।

पहिलो, राजतन्त्रवादी प्रतिगमनकारी शक्ति। जनयुद्ध र जनआन्दोलनले त्यसलाई आर्यघाट पुऱ्याइसक्दा पनि त्यसले मर्ने बेलामा खुट्टा तानेर मर्ने दुस्साहस गरिरहेको छ। मधेसी, जनजातिलगायतका उत्पीडित जनताको जायज असन्तुष्टिको खोल ओढेर त्यसले संविधानसभा निर्वाचन भाँड्ने र आफूको गुमेको स्वर्ग फिर्ता गर्ने जमर्को गरिरहेछ। आगामी दिनमा पनि त्यसले थप गडबडी मच्चाउने प्रयत्न गर्नसक्छ। तर के तपाईं यो देशको इतिहासको पांग्रो अढाइसय वर्ष पछाडि फर्काउन चाहनुहुन्छ ? उही बर्बर सामन्ती निरङ्कुशता फर्केको र यो देश पुनः भीषण गृहयुद्धको भुँमरीमा फसेको हेर्न रुचाउनुहुन्छ ? हामीलाई विश्वास छ- तपाईं त्यो चाहनुहुन्छ मात्र होइन, आवश्यक परे त्यसका विरुद्ध निर्णायक मुठभेडमा उत्रन समेत तयार हुनुहुन्छ।

दोस्रो, संसदवादी यथास्थितिवादी शक्ति। यो शक्ति देश अहिले जहाँ छ, त्यहीं राखिराख्न चाहन्छ। मुख्यतः नेपाली काङ्ग्रेस र एमालेको रूपमा रहेको यो शक्तिले अमूर्त लोकतन्त्रको कुरा त गर्छ, तर ऊसँग यो देशको तीव्र आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण र राष्ट्रियताको रक्षाको कुनै एजेन्डा छैन। विगत ५७ वर्षमा र पछिल्लो १७ वर्षमा यसले पटकपटक सरकारको नेतृत्व गर्ने अवसर पाएको छ तर उसले देशमा आमूल परिवर्तनको कुनै प्रत्याभूति दिन सकेको छैन। चुनावको बेला चिल्ला कुरा गरेर जनतालाई भ्रममा पार्न सिपालु यो शक्तिले अग्रगमन र प्रतिगमन दुवैलाई 'अतिवाद' भन्दै आफूलाई समदुरीमा राखेर आफूको यथास्थितिवादी चरित्रको पुष्टि गरिसकेको छ। के तपाईं उनै पुराना विचार र मान्छेलाई अधि सारेर पुरानै असफलता र निराशाको इतिहास दोहोर्च्याउन चाहनुहुन्छ ? हामीलाई विश्वास छ- यसपटक तपाईंहरूले पुनर्विचार गर्नुहुनेछ।

तेस्रो, क्रान्तिकारी अग्रगमनकारी शक्ति। नेकपा(माओवादी) को नेतृत्वमा रहेको यो देशभक्त, गणतन्त्रवादी र वामपन्थी शक्तिले राष्ट्रियता, गणतन्त्र र आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणको एजेन्डासहित देशमा समग्र अग्रगमनको पक्षपोषण गर्दछ। देश र जनताको निम्ति दशौं हजार बलिदान हुन तत्पर र नयाँ क्रान्तिकारी विचारले ओतप्रोत माओवादी शक्तिसँग मात्रै नयाँ नेपाल निर्माण गर्ने साहस र शक्ति छ भन्ने आज सारा

संसारले भनिरहेको छ। नयाँ नेपालको निम्ति नयाँ विचार र नयाँ नेतृत्वको खाँचो माओवादीद्वारा मात्र पूरा हुनसक्छ, भन्ने व्यापक जनमत रहेको छ। त्यसैले अध्यक्ष क. प्रचण्डको नेतृत्वमा नेकपा(माओवादी) नयाँ युगको नयाँ जिम्मेवारी वहन गर्न तपाईंसमक्ष प्रस्तुत भएको छ। नयाँ गणतान्त्रिक नेपालको प्रथम राष्ट्रपतिको रूपमा हामीले नयाँ विचार, साहस र सुभ्रबुझका धनी अध्यक्ष क.प्रचण्डलाई प्रस्तावित गरेका छौं। हामीलाई विश्वास छ-तपाईंले त्यसको अनुमोदन गर्नुहुनेछ, र भन्नुहुनेछ- सबैलाई हेर्नै पटकपटक, माओवादी र प्रचण्डलाई हेर्नै यसपटक !

आखिर माओवादी र क. प्रचण्ड नै किन ? किनकि

- जसको विचार हो उसैको नेतृत्वमा मात्र त्यो कार्यान्वयन हुनसक्छ। संविधानसभा, गणतन्त्र, राज्यको सङ्घात्मक ढाँचामा रूपान्तरण र राष्ट्रिय औद्योगिक अर्थतन्त्रको विकास जस्ता माओवादीले उठाएका एजेन्डा माओवादीले मात्र कार्यान्वयन गर्न सक्छ।
- जसले युद्धमा दशौं हजारको बलिदान गर्ने साहस गर्‍यो, उसले नै शान्तिको जनआकाङ्क्षा पनि पूरा गर्ने साहस गर्न सक्छ। जनसमुदायको परिवर्तन र शान्तिको आकाङ्क्षा पूरा गर्न माओवादी पूर्ण प्रतिवद्ध छ।
- माओवादी देशको सार्वभौमिकता, स्वाधीनता र भौगोलिक अखण्डताको रक्षा गर्न र देशको निम्ति कुनै पनि बलिदान गर्न तत्पर छ।
- माओवादी देशमा वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, लैङ्गिक मुक्तिसँगसँगै जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको कार्यान्वयन गर्न कृतसङ्कल्पित छ।
- माओवादी बृहद् आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरण र विकसित राष्ट्रिय औद्योगिक अर्थतन्त्र सहितको नयाँ नेपाल निर्माण गर्न प्रतिवद्ध छ।
- माओवादी देशका सबै देशभक्त, गणतन्त्रवादी र वामपन्थीहरू बीच नयाँ आधारमा नयाँ राष्ट्रिय एकता कायम गर्न प्रतिवद्ध छ।
- माओवादी जनयुद्ध र जनआन्दोलनका दशौं हजार महान् सहिदहरू, हजारौं बेपत्ताहरू र हजारौं घाइतेहरूको सपना पूरा गर्न प्रतिवद्ध छ।
- माओवादी नेपाली जनताका आशाका केन्द्र अध्यक्ष क.प्रचण्डमार्फत् नयाँ नेपालले खोजेको नयाँ नेतृत्व दिन तत्पर छ।

राष्ट्रियता, गणतन्त्र र आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणप्रति पूर्ण प्रतिवद्ध नेकपा(माओवादी) को यो प्रतिवद्धतापत्र एक्काइसौं शताब्दीमा नयाँ समुन्नत नेपाल निर्माणको प्रतिवद्धतापत्र हो। सबैखाले देशी तथा विदेशी प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूको षडयन्त्रलाई चिदै आसन्न संविधानसभा निर्वाचनमा यो प्रतिवद्धतापत्रलाई अनुमोदन गरेर दुवै मतपत्रमा

रहेका किसान र मजदुरको मुक्तिको प्रतीक गोलाकारभिन्नको हँसिया-हथौडा चिन्हमा मतदान गर्न र नयाँ नेपाल निर्माणको ढोका खोल्न हामी सम्पूर्ण नेपाली दिदीबहिनी, दाजुभाइ र बुबाआमाहरूमा हार्दिक अनुरोध गर्दछौं । कथंकदाचित प्रतिगामी तत्वहरूले यो संविधानसभा निर्वाचन हुन नदिने षड्यन्त्र गरे भने पनि सशक्त जनआन्दोलनको सृष्टि गरेर यो प्रतिवद्धतापत्रको आधारमा नयाँ नेपाल निर्माणको अभियानमा अघि बढ्न हामी थप आग्रह पनि गर्दछौं ।

जनताको जित सुनिश्चित छ । स्वाभिमानी देशको जित सुनिश्चित छ ।
जनताको जित माओवादीको जित !
माओवादीको जित देश र जनताको जित !

धन्यवाद !

कैही नाराहरू

- जनयुद्ध र जनआन्दोलनको एउटै मन्त्र
- स्वाधीन र जनमुखी सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र
- नेकपा (माओवादी) को परिकल्पना
- समुन्नत नयाँ गणतान्त्रिक नेपालको स्थापना
- नेपाली जनता एक भए जनमुखी गणतन्त्रको नाराले
- माओवादी रोज्दै छन् शोषित-उत्पीडित साराले
- राष्ट्रियता र गणतन्त्र, नेकपा (माओवादी) को मूल मन्त्र
- शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगार, सबै नेपालीको मौलिक अधिकार
- सबैलाई हेर्नै पटकपटक, माओवादीलाई हेर्नै यसपटक
- नयाँ नेपाल निर्माणको पहिलो आधार
- माओवादीको नेतृत्वमा देशभक्त र गणतन्त्रवादीको सरकार
- नयाँ नेपालको नयाँ नेतृत्व, गणतान्त्रिक नेपालका प्रथम राष्ट्रपति क. प्रचण्ड

२०६४ फागुन

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)
केन्द्रीय समिति

चुनाव चिन्ह